

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра педагогіки та методики навчання іноземних мов

Кваліфікаційна робота магістра з методики навчання англійської мови
на тему: «МЕТОДИКА ІНТЕГРОВАНОГО ФОРМУВАННЯ
ГРАМАТИЧНОЇ ТА НАВЧАЛЬНО-СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ»

Допущено до захисту
« » листопада 2023 року

Завідувач кафедри
_____ *Черниш В. В.*
(підпис) *(ПІБ)*

Студентки групи МСО кт 04-22
філологічного факультету освітніх
технологій, спеціальності 014
Середня освіта, освітньо-професійної
програми Викладання європейських
мов на основі комбінованих
технологій (англійська мова і друга
західноєвропейська мова)
Левченко Неллі Дмитрівни

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук,
професор Ніколаєва С. Ю.

Київ – 2023

ЗМІСТ

Table of Contents

ЗМІСТ	2
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ІНТЕГРОВАНОГО ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ ТА НАВЧАЛЬНО-СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	8
1.1. Цілі та зміст формування граматичної компетентності у майбутніх учителів англійської мови.....	8
1.2. Цілі та зміст формування навчально-стратегічної компетентності у студентів другого курсу для формування англійськомовної граматичної компетентності.....	15
1.3. Підходи до інтегрованого формування навчально-стратегічної і граматичної компетентностей у майбутніх учителів англійської мови	24
Висновки до розділу 1.....	34
РОЗДІЛ 2. ТЕХНОЛОГІЯ ІНТЕГРОВАНОГО ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ ТА НАВЧАЛЬНО-СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	35
2.1. Методичні принципи та етапи інтегрованого формування граматичної і навчально-стратегічної компетентностей у майбутніх вчителів англійської мови.....	35
2.2. Характеристика вправ для формування граматичної компетентності з використанням навчальних стратегій	53
2.3. Пробне навчання з використанням комплексу вправ для формування граматичної компетентності за допомогою навчальних стратегій та перевірка його ефективності	58
Висновки до розділу 2.....	64
ВИСНОВКИ.....	65
РЕЗЮМЕ	68
SUMMARY	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70
ДОДАТКИ	82
ДОДАТОК А	83
ДОДАТОК Б.....	87
ДОДАТОК В.....	92
ДОДАТОК Г.....	93
ДОДАТОК Д.....	97
ДОДАТОК Е.....	104

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АМ – англійська мова

А – аудіювання

ДМ – діалогічне мовлення

ЗВО – здобувач вищої освіти

НСК – навчально-стратегічна компетентність

ГК – граматична компетентність

ПН – пробне навчання

ЗМ – зразок мовлення

КР – кваліфікаційна робота

ІМ – іноземна мова

НІ – навчальна інформація

ПГ – педагогічна граматики

ІКК– іншомовна комунікативна компетентність

ІМ – іноземна мова

МД – мовленнєва діяльність

НС– навчальна стратегія

ВСТУП

Ми живемо в реаліях глобалізації суспільства в цілому та в стані євроінтеграції України зокрема. Зміцнення міжнародних контактів відбувається в різних галузях суспільно-економічної діяльності держави та сприяння міжнародному науково-технічному співробітництву. Тому потреба в міжкультурній комунікації на разі є актуальною. Отже, володіння іноземною мовою (ІМ) є необхідною компетентністю для кроскультурної адаптації під час цих процесів. У контексті актуального напрямку розвитку та реформування освіти підвищується увага до професійної підготовки майбутніх вчителів ІМ. Проте англійська мова (АМ) займає перші позиції за частотою використання серед інших ІМ в західному напрямку соціокультурного розвитку, тому ми зупинимося на дослідженні формування професійних компетентностей у майбутніх вчителів саме АМ.

Студенти, які навчаються за педагогічним напрямком, повинні не тільки вміти використовувати АМ як інструмент у діалозі культур і цивілізацій сучасного світу, але й як предмет навчання учнів у майбутній професійній діяльності. Для успішної іншомовної комунікації є важливим володіння граматичною компетентністю (ГК), тому що саме вона допомагає чітко та логічно оформлювати власні думки та розуміти думки інших, зрозуміти структуру та будову мови, способи словотворення і синтаксичних конструкцій, логіку мислення тощо.

Серед професійно-орієнтованих англійськомовних компетентностей методисти виокремлюють мовні, серед них і граматична компетентність, мовленнєві, лінгвосоціокультурна та навчально-стратегічна компетентності.

Саме тому серед головних завдань викладача є навчити студентів використовувати різні стратегії та прийоми опрацювання та вивчення нових граматичних структур. Використання різних навчальних стратегій (НС) формує базу для подальшого самостійного навчання і вивчення ІМ. Таким

чином, формування навчально-стратегічної компетентності (НСК) з метою більш ефективного оволодіння граматичної компетентності (ГК) є також нагальним завданням сьогодення.

Проблема формування іншомовної граматичної компетентності не є новою. Розгляду цього питання присвячено багато робіт вітчизняних і зарубіжних учених. Зокрема, встановлена структура ГК, формування ГК в інтеграції з іншими мовними компетентностями під час різних форм мовленнєвої діяльності (МД) (С.Ю. Ніколаєва, О. С Резунова, Н.К.Скляренко, А.М. Котловський, А.С. Ольховська, Л.К Орловська, Н.В. Рябих та ін.); розроблено методики і сформульовано конкретні рекомендації з формування іншомовних граматичних навичок різних видів МД (та ін.); створено підсистеми та комплекси комунікативно спрямованих вправ для формування ГК (та ін). Деякі роботи присвячені окремим питанням методики навчання граматики: розробці принципів навчання граматики (Н. Ф. Гладуш), методиці навчання активного граматичного матеріалу (Н.І.Реутов), подолання граматичної інтерференції першої ІМ (В.М.Полікарпу, Т.В.Русакова та ін.).

Однак проблема інтегрованого формування ГК та НСК є досить новою та малодослідженою. Окрім того, аналіз наявних декількох схожих за тематикою, досліджень, які проводилося на матеріалі французької та німецької мови. В той час як робіт, присвячених інтегрованому формуванню англійськомовних навчально-стратегічної та граматичної компетентностей майже немає. Тому це питання потребує теоретичного обґрунтування і практичної реалізації.

Нерозробленість проблеми, нагальність її розв'язання в світлі вимог часу обумовлює **актуальність** даної кваліфікаційної роботи.

Об'єктом дослідження є процес інтегрованого формування англійськомовної граматичної і навчально-стратегічної компетентностей майбутніх учителів англійської мови.

Предметом дослідження є методика формування англійськомовної граматичної і навчально-стратегічної компетентностей майбутніх учителів англійської мови.

Мета дослідження зумовлює необхідність вирішення таких конкретних завдань:

- 1) дослідити зміст і структуру ГК та проаналізувати психологічні та психолінгвістичні передумови, особливості запам'ятовування і використання нових ГС і ГФ;
- 2) дати визначення навчальним стратегіям, розглянути їх класифікації та визначити роль стратегій запам'ятовування;
- 3) розглянути методичні принципи та етапи інтегрованого формування ГК і НСК та розробити групи вправ і завдань для формування ГК за допомогою когнітивних, та стратегій запам'ятовування; перевірити ефективність розробленого комплексу вправ для формування ГК за допомогою навчальних стратегій під час пробного навчання.

Для вирішення поставлених завдань використано такі **методи дослідження**:

- 1) вивчення вимог Програми з АМ;
- 2) критичний аналіз наукової літератури з методики викладання ІМ, лінгвістики, психолінгвістики, психології, педагогіки;
- 3) наукове спостереження за процесом формування ГК і НСК;
- 4) опитування студентів;
- 5) тестування студентів;
- 6) пробне навчання з метою перевірки ефективності розробленого комплексу вправ;
- 7) аналіз отриманих даних пробного навчання.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні і розробці технології інтегрованого формування ГК і НСК у студентів II курсу.

Практичне значення дослідження полягає у створенні комплексу вправ для формування ГК за допомогою різних навчальних стратегій, які були відібрані для студентів II курсу.

Апробація результатів дослідження: Основні положення і результати дослідження оприлюднені на науково-практичній конференції «Ad orbem per linguas. До світу через мови» (21.03.2023) та опубліковано тези «Методика формування граматичної компетентності» обсягом 2 сторінки.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається із вступу, 2 розділів, висновків, резюме, списку використаних джерел та додатків.

Повний обсяг кваліфікаційної роботи – 104 сторінок (текст – 68 сторінок, література і Додатки – 36 сторінок). Список використаних джерел – 76, із них -14 англійською мовою і 6 – іспанською мовою.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ІНТЕГРОВАНОГО ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ ТА НАВЧАЛЬНО-СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

1.1. Цілі та зміст формування граматичної компетентності у майбутніх учителів англійської мови

Грамматична компетентність (ГК) лежить в основі досягнення однієї з функціональних цілей вивчення іноземної мови (ІМ) – комунікативної. Жодна мовленнєва компетентність (МК), а саме: говоріння сприймання і розуміння мови на слух, читання та письмове висловлювання, не може бути сформована без наявної сформованої ГК на відповідному рівні володіння мовою і сформованості МК. У випадку з майбутніми вчителями англійської мови (МВАМ) ГК є складовою спеціальних професійних компетентностей, оскільки МВАМ потрібно бути не тільки взірцем мовлення для своїх учнів, а ще бути здатним організувати процес навчання для них таким чином, щоб останні оволоділи ГК на відповідному рівні вивчення АМ.

Оскільки навчання АМ є професійно орієнтованим, Александренко Є. Я. вважає, що його цілі та зміст визначаються насамперед комунікативними, когнітивними та професійними потребами МВАМ. Оволодіння ГК розглядається як необхідний процес для подальшого розвитку професійної компетентності вчителя ІМ. Оволодіння ГК здійснюється відповідно до основних положень теорії мовлення та комунікації. Вчителі та учні розглядаються як активні учасники процесу навчання (Александренко, 2022b).

Проблемою формування ГК як складової іншомовної комунікативної компетентності (ІКК) в професійно орієнтованому середовищі України в цілому, і англійськомовної ГК зокрема, займалися такі філологи та методисти: Аксьонова Н. О., Бондарчук І. В., Борецька Г. А., Вовк О. І., Задорожна І. П., Ніколаєва С. Ю., Ольховська А. С., Орловська Л. К., Тарнопольський О. Б., Черноватий Л. М. та інші. Серед іноземних дослідників про формування ГК в

своїх наукових працях писали Allen J., Ángeles Sánchez Trujillo M., Ellis R., González Fernández B., Heredia H., Leech G., Mantasiah R., Хельбіг Г., Дірвен Р. та інші.

У підручнику з «Методика навчання іноземних мов і культур...» (2013) дослідники Склярєнко Н. К. і Писанко Н. Л. ГК визначили як " здатність людини до коректного граматичного оформлення своїх усних і писемних висловлювань та розуміння граматичного оформлення мовлення інших, яка базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок і знань та граматичної усвідомленості." (Методика 2013, с.234). Розглянемо детально структуру, зміст і послідовність формування однієї з професійних компетентностей вчителя англійської мови (АМ). Отже, українські методисти, зокрема науковці КНЛУ, додержуються наступної структури ГК:

- граматичні знання,
- граматичні навички,
- граматична усвідомленість.

Надалі в нашому дослідженні ми будемо використовувати саме таку структуру ГК.

Виходимо з того, що **знання** як компонент ГК можна поділити на дві групи, як це стверджували Склярєнко Н. К. і Писанко Н. Л.: лінгвістичну граматику (або аналітичну граматику, формальну граматику) та навчальну граматику (або педагогічну граматику). Засвоєння граматичних знань означає, перш за все, засвоєння правил граматики ІМ (описових і педагогічних правил) як інформації про незнайомий або маловідомий матеріал і як особливостей роботи з ним (Методика, 2013 с.234). Ми вважаємо, що такий погляд на граматичні знання слід враховувати при визначенні стратегій оволодіння англійськомовною ГК.

Граматичні **навички** поділяються Склярєнко Н. К. і Писанко Н. Л. на: 1) репродуктивні (навички говоріння та письма); 2) рецептивні (навички

аудіювання та читання). Розвиток рецептивних граматичних навичок включає операції сприйняття, впізнавання та співвіднесення зі змістом. Щодо репродуктивних граматичних навичок, то вони формуються в результаті таких операцій: добір, формулювання відповідно до норм мови, введення в мовлення (Методика..., 2013 с.242). З огляду на вищезазначене, можна стверджувати, що ці типи граматичних навичок необхідно враховувати в процесі визначення стратегій оволодіння ГК.

І, зрештою, Скляренко Н. К. і Писанко Н. Л. трактують граматичну **усвідомленість** як здатність людини розмірковувати про процес формування своїх ГК, свідомо реєструвати й розпізнавати граматичні структури (ГС), їхні особливості та моделі формування й функціонування в усному й писемному мовленні, знати свій характер опановування нових знань або говоріння та аналізувати граматичні аспекти свого мовлення (Методика, 2013, с.234].

Таким чином, дослідження вчених дають змогу враховувати виявлені компоненти ГК з метою підбору стратегій опановування ГК студентами.

Загалом, науковці Гольцова М., (2017), Даниленко О. О., (2019), Задорожна І. П.,(2012), Задорожна О. І., (2017), Іванова Ю. Ю. (2019), Кавицька Т. І., (2018), та інші вважають, що формування ГК у МВАМ є метою формування професійно підготовлених педагогів, які володіють високим рівнем знань, вмінь і навичок у граматиці АМ та можуть ефективно передавати ці знання своїм учням.

- Мета використання педагогічної граматики на думку Скляренко Н. К. і Писанко Н. Л. - допомогти здобувачам освіти (ЗО) перейти до інтуїтивної граматики, яка виявляється в знанні мовних структур на практиці, без проговорення формальних структур, що використовуються. Інтуїтивна грамика визначається як здатність продукувати граматично правильні висловлювання, неусвідомлюючи їхньої структури з точки зору формальної лінгвістики, і розуміти ці висловлювання, коли вони читаються або

сприймаються на слух (Методика..., 2013 с.234). Існує кілька типів навчальної інформації, яка може допомогти студентам набути граматичних знань, а саме:

- правила: можуть бути пояснювальними (такими, що описують мовні структури) або навчальними (такими, що навчають, як використовувати мову);
- мовні моделі: це приклади мовних структур на рівні окремих слів, фраз, слів і більших мовних одиниць;
- моделі: систематичні представлення мовних структур, які допомагають студентам зрозуміти їхнє функціонування;
- діаграма: діаграма або таблиця, що показує відносини між елементами мови;
- діаграмна таблиця: таблиця, що ілюструє граматичні правила та структури на прикладах;
- когнітивна метафора: використання лінгвістичних або візуальних образів для ілюстрації лінгвістичної концепції або відносин;
- у ширшому сенсі правила - це інформація про незнайомі або маловідомі об'єкти чи процеси, а також інформація про їхнє конкретне використання;
- правила-інструкції – це інструкції або рекомендації, що вказують на дії, які необхідно зробити для досягнення мети, і є прямим керівництвом до дії;
- зразок мовлення (ЗМ) – є типовою одиницею мови і може бути використана як аналог багатьох інших (ЗМ) з такою самою структурою. Про це в своїх роботах писали Вовк О. І., (2006), Гладуш Н.Ф., (2019), Скляренко Н. К., (2019) та інші методисти.

Окрім того, вивчення граматики за допомогою різних методів викладання і застосуванням міжпредметних зв'язків допомагає здобувачам вищої освіти (ЗдВО) покращити свої АМ навички та компетентність. Це включає в себе вміння правильно будувати речення, використовувати граматично правильну

лексику і розуміти мовні структури. Крім того, цей процес сприяє розвитку мовної свідомості і збагачує словниковий запас. Усі ці аспекти сприяють розвитку АМ комунікативної компетентності ЗдВО, як у письмовому, так і в усному мовленні.

Закони України «Про освіту» і «Про вищу освіту» вказують, що вчителями АМ мають право бути ЗдВО, починаючи з першого рівня вищої освіти (бакалавр), хто отримав спеціалізацію 014.021. Тож надалі ми будемо говорити про цілі і зміст формування ГК у ЗдВО за спеціальністю Середня освіта, 014, спеціалізацією 014.021 Середня освіта. Англійська мова і література, а саме студентів II курсу Київського національного лінгвістичного університету (КНЛУ) в одній з груп якого ми проводили наші наукові дослідження, які регламентуються, також, Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність».

В КНЛУ «Практика усного і писемного мовлення англійської мови (ПУіПМAM)» є нормативною фаховою дисципліною для МВАМ і вона проводиться відповідно до Робочої програми «Практика усного і писемного мовлення англійської мови» для студентів II курсу, спеціальність 014 Середня освіта, спеціалізація 014.021 Англійська мова і література, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, освітньо-професійна програма Іноземні мови та літератури, методика навчання іноземних мов і зарубіжної літератури (англійська і друга західноєвропейська мова) автор якої є Крикніцька І. О. (Крикніцька, 2022).

Цілі навчання ПУіПМAM - допомогти майбутнім лінгвістам, викладачам і фахівцям з навчання іноземних мов розвинути професійну англійськомовну комунікативну компетенцію (АКК) на рівні B2+ (незалежний користувач) відповідно до рекомендацій Ради Європи (Ніколаєва, 2003). «На початку вивчення даної дисципліни студенти мають успішно пройти: практику усного та письмового мовлення першою іноземною мовою, практична фонетика

англійської мови та практична граматики англійської мови в першому та другому семестрах для набуття оперативної (лексика, граматики та фонетика), комунікативної та соціокультурної компетенції англійської мови на рівні B2+ (незалежний користувач)» - (Крикніцька, 2022).

При цьому вимоги програми Крикніцької І. О. до сформованості ГК у робочій програмі ПУіПМАМ передбачають здатність студентів виконувати типові професійні завдання, пов'язані з діяльністю вчителя АМ, серед яких є і така, що безпосередньо стосується ГК: « помічати граматичні помилки учнів у вживанні часових форм дієслова, числа іменників, ступенів порівняння прикметників, вживання артиклів, значенні й уживанні модальних дієслів, формування та вживання конструкцій із безособовими формами дієслова, та «здійснювати міжпредметні зв'язки» (Александренко, 2022, с. 3). Розглянемо вимоги до змісту сформованості ГК у студентів II курсу за Задорожною І. П. В таблиці 1.1. «Вимоги до рівня володіння майбутніми вчителями англійської мови граматичною компетенцією» перераховані ГЗ і ГН, але не згадано про граматичну усвідомленість, як окремих компонентів ГК. Саме тому ми в нашій КР говоримо про інтегроване формування двох навичок, адже як виявилось, усвідомлене ставлення до процесу учіння і застосування вмінь на практиці є частиною НСК, і ГК без НСК в повній мірі не може сформуватися.

Таким чином, у цій кваліфікаційній роботі ми будемо спиратися на наведений в Додатку А прелік вимог до рівня володіння студентами 2-го курсу граматичною компетентністю (за Задорожною І. П.) зміст ГК для студентів другого курсу, запропонований Задорожною І. П.

Професор Задорожна І. П. в своїй дисертації, присвяченій самостійному навчанню студентів, детально описала вимоги до змісту формування навчально-стратегічної компетентності (НСК). Проаналізувавши зміст НСК, ми дійшли висновку, що сформованість ГК залежить від багатьох інших факторів, окрім

знань, навичок і усвідомленого ставлення до вибору і розуміння граматичних форм і явищ (Задорожна, 2019).

Отже, дослідивши питання цілей і змісту ГК, ми дійшли висновку, що "граматична компетентність - це здатність людини правильно організувати свої висловлювання та розуміти висловлювання інших, яка ґрунтується на складній і динамічній взаємодії пов'язаних між собою навичок, знань і граматичної свідомості" за Скляренко Н. К. і Писанко Н. Л. (Методика..., 2013). Формування ГК потребує особливої уваги до вибору навчальних стратегій формування ГК та послідовної реалізації змісту навчання особливо на першому і другому курсах, коли рівень володіння мовою переходить від «незалежний користувач» до «професійний рівень».

1.2. Цілі та зміст формування навчально-стратегічної компетентності у студентів другого курсу для формування англійськомовної граматичної компетентності

В процесі формування англійськомовної комунікативної компетентності у студентів II курсу формування навчально-стратегічної компетентності (НСК) займає своє вагомe місце серед мовної, мовленнєвої, лінгвосоціокультурної, як така, від якої залежить формування ГК і яка забезпечує неперервність в освіті і автономність студента. Її сформованість забезпечує формування загальнонавчальних умінь і навичок, опанування стратегіями вивчення і використання ІМ, що допомагають студентам оволодівати ІКК. (Олійник Т.О., 2013) НСК містить в собі два складники: навчальну і стратегічну компетентності.

Серед відчизняних науковців питанням формування НСК у студентів, які вивчають ІМ з метою її викладання іншим, займалася Олійник Т. О. Її авторству належить розділ в підручнику «Методика навчання ІМ і культур для студентів...», 2013, присвячений методиці формування НСК, де методист-науковець запропонувала визначення термінів пов'язаних з НСК, а також систематизувала і узагальнила, вже описані стратегії, які застосовуються під час навчання ІМ (Методика..., 2013). Про формування НСК в різних видах МД і різних підходах до навчання писали Бондарчук І. В., Борецька Г. А., Бурак М. І., Гольцова М. Г., Северіна Т. О., Склярєнко Н. К., Старовойт В. А., Труханова Т. І., та інші науковці, методику інтегрованого формування ГК і НСК у навчанні ІМ досліджувала молодий науковець Ю. Ю. Іванова, більше того, про суть поняття НСК в сучасній методиці в своїх наукових працях писали такі методисти, як Білоножка Н.Є., Бондарчук І.В., Вовк О.І., Задорожна І.П., Іванова Ю.Ю., Северіна Т. О., Старовойт В.А. (Даниленко, 2018).

Основою НСК є знання, навички й уміння використання навчальних стратегій оволодіння мовними та мовленнєвими компетентностями. А також,

комунікативні стратегії використання ІМ у спілкуванні відносяться до НСК. (Олійник Т.О., Методика..., 2013 (Ніколаєва, 2013, с.445). Вагається, що загальна мовна усвідомленість у студентів формується завдяки НСК, тому це так важливо для методики навчання ІМ в цілому і нашої теми КР зокрема. В науково-методичних джерелах дають визначення НСК, описуючи окремо кожен компонент.

Навчальна компетентність (НК) визначається як здатність і готовність особистості до усвідомленого й ефективного самостійного управління навчальною діяльністю від постановки цілей до самоконтролю та самооцінки результатів. (Олійник Т. О., Методика..., 2013). Цього визначення додержуємося і ми в цій роботі.

За Олійник Т. О. зміст НК складають:

«А) знання:

- власного психологічного типу,
- особливості пізнавальної активності,
- «сильні» і «слабкі» якості, які грають роль у процесі вивчення ІМіК,
- про можливі способи ефективного здійснення навчальної діяльності на практичних заняттях та при самостійному вивченні ІМ (навчальні стратегії),
- про варіативність виконання навчальної дії при відсутності інструкцій і засобів навчання;

Б) вміння:

- вибирати ефективні стратегії,
- керувати своїм емоційним станом в процесі вивчення ІМ і спілкування нею, та

- контролювати результат своїх навчальних дій» (Ніколаєва, 2013)

Стратегічна компетентність (СК) розуміється як здатність компенсувати у процесі спілкування недостатній рівень володіння мовою, а також мовленнєвого і соціального досвіду спілкування ІМ. Значення СК полягає в тому, що вона дозволяє студентам долати мовний бар'єр, труднощі, які виникають у ситуаціях спілкування ІМ, - вважає Олійник Т. О. СК передбачає наявність:

А) знань:

- вербальних і невербальних засобів компенсації прогалин у володінні ІМ,
- знання про словотворення, граматичні форми тощо, які сприяють використанню обґрунтованої здогадки;
- моделей мовленнєвої поведінки та набору МД для досягнення поставленої комунікативної задачі (комунікативних стратегій);

Б) відповідних навичок і вмінь, які дозволяють використовувати ці стратегії, (Методика..., 2013).

Дослідження науковців дозволяють зробити висновок про можливість врахування виокремлених складових ГК для конкретизації шукомих стратегій оволодіння ГК АМ:

- Стратегії оволодіння граматичними знаннями.
- Стратегії оволодіння граматичними навичками.
- Стратегії оволодіння граматичною усвідомленістю.

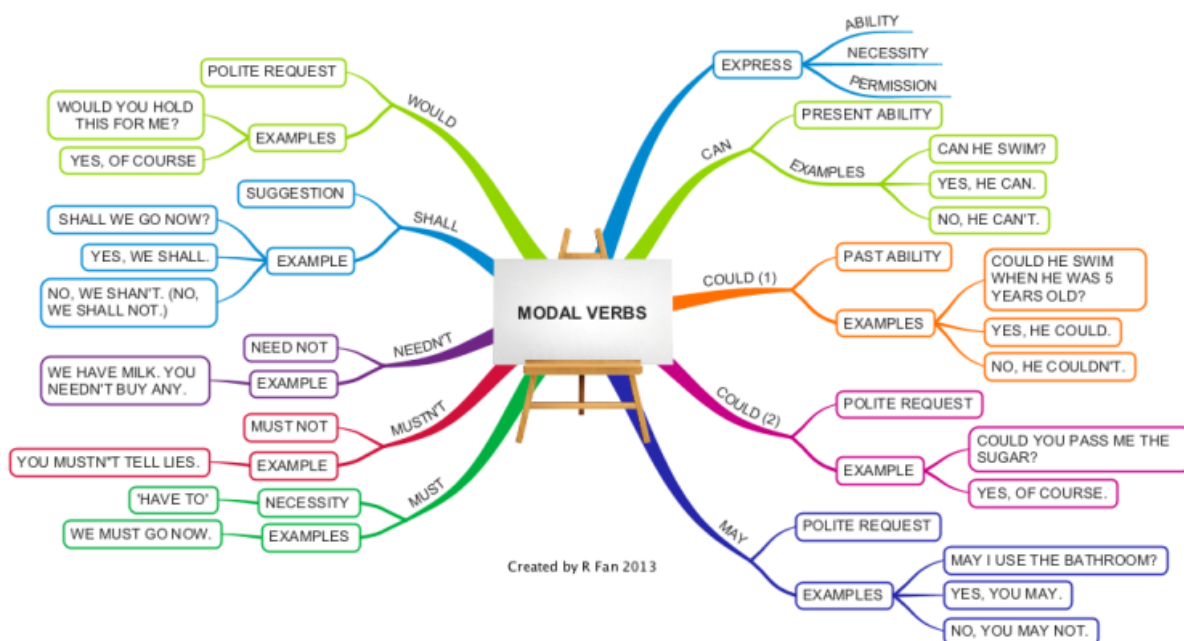
У свою чергу стратегії оволодіння граматичними знаннями поділяються на: стратегії оволодіння описовими правилами і правилами інструкціями; стратегії оволодіння зразками мовлення; стратегії оволодіння граматичними моделями; стратегії оволодіння граматичними схемами; стратегії оволодіння

ілюстративними таблицями; стратегії оволодіння вербальною або зображальною когнітивною метафорою.

Приклад організації знань може бути схематичним, як на ментальній карті, створеній Р. Фаном на інтерактивній платформі 'Biggerplate' Схема 1.1 Модальні дієслова/Modal verbs (Biggerplate.com Ltd (2008)

Схема 1.1

Модальні дієслова/Modal Verbs

Склярєнко Н. К. вважає, що є п'ять рівнів мовленнєвих одиниць. Згідно змісту навчання і робочої програми на даному рівні вивчення АМ студенти ІІ курсу вже повині володіти знаннями граматичних структур на рівні слова, словосполучення, фрази/речення. На приклад, знання модільних дієслів і їх значення ЗДВО вже відомо. Тому можна застосувати метакогнітивну стратегію оволодіння знаннями і дати завдання студентам створити ментальну карту, таблицю або схему для створення додаткових нейроних зв'язків. Це може допомогти не тільки краще запам'ятати граматичний матеріал, але й осмислено вибирати потрібні форми для продуктивного мовлення або розуміння сприйняття. Оскільки знакове і образне оформлення знань задіює різні частини

головного мозку, а інтеграція активності лівої і правої півкуль збільшує мозкову активність в цілому і пізнавальну, зокрема.

Стратегії ведення записів з різних джерел. Це може бути опис правила вживання модального дієслова, зразки мовлення, порівняння з рідною мовою, тощо.

Ось, до прикладу, фрагмент записів про ті граматичні конструкції, де студени на основі тестів і самооцінки виявили прогалини в знаннях, пропонує Британська Рада в Україні на своєму сайті: *«MIGHT – це модальне дієслово, після нього, як і після інших модальних дієслів, не можна використовувати дієслово у минулій формі, інше модальне дієслово або допоміжне дієслово. Щоб сказати АМ наступне речення: «Напевно, вона пішла не тією дорогою», потрібно це оформити так: «She might have gone the wrong way.» (British Council, 2021).*

Тож, більше уваги на другому курсі приділяється формуванню навичок і вміннь розпізнавати і використовувати ГО на рівні понадфразової єдності та на рівні тексту.

Стратегії оволодіння граматичними навичками включають:

- Стратегії оволодіння рецептивними граматичними навичками, які в свою чергу розпадаються на: стратегії сприймання граматичного явища (ГЯ), стратегії розпізнавання ГЯ, стратегії співвіднесення ГЯ із значенням. На приклад, текст по темі «Театр». Потрібно прочитати, зрозуміти і підібрати яким ГЯ передається зобов'язання вимкнути телефон під час вистави; порада прочитати п'єсу, припущення, що друг запізнюється; впевненість, що буде аншлаґ; необхідність вийти в гардероб; здатність цитування фрагменту пісні; зобов'язання міністерства фінансувати діяльність театру.

- Стратегії оволодіння репродуктивними граматичними навичками, які охоплюють: стратегії оволодіння навичками вибору ГЯ, стратегіями оволодіння навичками оформлення ГЯ за нормами мови тощо.

Стратегії оволодіння граматичною усвідомленістю охоплюють:

- Стратегії оволодіння рефлексією до феноменів мови і мовлення.
- Стратегії оволодіння рефлексією власних процесів учіння та оволодіння складовими ГК.

Ці стратегії включають: наприклад, стратегії оволодіння здатністю розмірковувати над процесами формування своєї ГК, стратегіями оволодіння здатністю свідомо реєструвати й розпізнавати граматичні структури тощо. Результати цієї наукової розвідки нами було представлено в тезах під час міжнародної науково-практичної онлайн конференції, яку проводив КНЛУ у 2023 році (Левченко і ніколаєва, 2023 с. 614).

З дослідження Задорожної І. П. обираємо такі декларативні знання НСК, які для студентів II курсу підійдуть при відпрацюванні навичок і вмінь використовувати граматичні знання модальних дієслів.

Щоб розуміти свій рівень знань, студенти повинні знати критерії оцінювання успішності з розвитку того чи іншого виду МД. Відповідно викладач підбирає завдання виходячи зі змісту й обсягу навчального матеріалу.

Знання власного власного навчального стилю і його особливостей: чи візуал, чи кінестетик, чи незалежний від тематики учень і тому подібне (можна визначити за допомогою тестів у відкритих джерелах), може допомогти у формуванні навичок використання і розуміння певних граматичних явищ. До прикладу, сприймання і співвіднесення зі значенням словосполучення «*might have gone*» під час читання й аудіювання може відбуватися з різним рівнем

успіху. Адже під час сприймання на слух і говоріння велику роль відіграє розуміння фонетичних явищ в мовленні. Тому, окрім метакогнітивної стратегії використання міжпредметних зв'язків, доцільним буде застосувати стратегію підбіру та використання зразків для виконання письмових та усних завдань творчого характеру, а також планування власного навчального процесу. Для формування ГК в нашій роботі ми робимо фокус уваги на когнітивні стратегії: створення різноманітних опорних схем, таблиць та стратегії запам'ятовування матеріалу (створення ментальних зв'язків – групування, використання контексту. Ми при створенні системи вправ для формування ГК намірені застосувати стратегії використання мови в різних видах МД. Серед них стратегії активізації внутрішніх ресурсів з ймовірно завчасною підготовкою; деталізація алгоритму виконання завдання.

За результатами опитування студентів ми з'ясували, що вміння застосовувати знання граматики під час практики усного мовлення в них виходить на відсотків 50-70 [Додаток В]. Очевидно, що вміння співпрацювати з одногрупниками, обговорювати тему, обмінюватися інформацією, усвідомлювати почуття і думки інших людей – це потенціал, який можна використати для автоматизації граматичних навичок і сформувати здатності використовувати ГК в різних соціокультурних комунікативних ситуаціях, те, що задорожна І. П. називає соціальними стратегіями (Задорожна, 2012).

Враховуючи травматичну для психіки ситуацію сьогодення в яких знаходяться українські студенти (навчання під час збройної агресії проти країни), а також спираючись на власний досвід психотерапевтичного консультування в методі Носсрата Пезешкяна «Позитивна психотерапія», ми ввбачаємо, що використання афективних стратегій, як це описала Задорожна І. П.: *керувати власним емоційним станом і напруженням (обговорення власних почуттів з іншим студентом / викладачем, ведення щоденника власних навчальних досягнень)* може значно покращити когнітивні здібності, що в свою

чергу дозволить ефективно формувати граматичну усвідомленість студентів (Задорожна, 2017).

Отже, на основі аналізу змісту НСК та відповідно до робочої програми Александренко Є. Я. з ПУіПМАМ очікується, що студенти II курсу повинні:

- *Знати* метакогнітивні стратегії, щоб визначити особистісні психологічні якості, що впливають на процес ГК під час вивчення ІМіК, навчальні цілі, комунікативні стратегії під час практичного заняття та при самостійному вивченні мови, засоби навчання, як підібрати та використовувати зразки мовлення для виконання письмових та усних завдань творчого характеру;
- *Вміти* застосовувати когнітивні стратегії щоб визначити цілі навчання, знаходити й використовувати найбільш ефективні стратегії, відповідно до змісту навчання та власних когнітивних особливостей, здійснювати самооцінку цього вибору, вміти створювати різноманітні опорні схеми, таблиці;
- Мати спроможність і готовність використовувати стратегії використання мови в різних видах МД, уточнювати комунікативний намір, працювати в парах, групах, командах, звертатися за допомогою чи роз'ясненням, знижувати тривожність і долати наслідки впливу дистресу у процесі вивчення АМ та спілкування нею;
- Бути самостійними у визначенні цілей, стратегій; планувати, організовувати та аналізувати власну навчальну та комунікативну діяльність, результати і досягнення (Александренко, 2022), (Задорожна, 2012).

Таким чином, реалізований аналіз НСК дозволяє конкретизувати стратегії оволодіння ГК, які буде покладено в основу комплексу вправ і завдань.

Когнітивні стратегії оволодіння ГЗ: студенти аналізують і трансформують навчальний матеріал, дають визначення граматичних правил і знання способу дії граматичних форм, підбирають матеріал, ведуть записи, застосовують мнемічні техніки для кращого запам'ятовування правил і форм, організують повторення ключових понять, проводять аналогії; використовують зразки мовлення, когнітивну метафору, схеми.

Навчально-комунікативні когнітивні стратегії оволодіння ГН: *рецептивними* – стратегії розпізнавання ГЯ, стратегії співвіднесення ГЯ зі значенням; *і репродуктивними* – стратегії оволодіння навичками вибору ГЯ, стратегії оволодіння навичками оформленнями ГЯ за нормами мови.

Навчально-комунікативні афективні стратегії для оволодіння ГС: студенти відпрацьовують використання певних ГО в парах, оцінюють свої результати і діляться своїми міркуваннями щодо власного оволодіння ГК з одногрупниками, зазначаючи труднощі у навчанні й аспекти, які потребують додаткового опрацювання.

Підходи, психолінгвістичні засади навчання ІМіК і навчальні засоби інтегрованого формування англійськомовної ГК і НСК у студентів II курсу ми розглянемо в наступному підрозділі.

1.3. Підходи до інтегрованого формування навчально-стратегічної і граматичної компетентностей у майбутніх учителів англійської мови

Впродовж тривалого історичного відрізка та в наш час науковці розвивали методики та підходи до навчання граматики ІМ. В першу чергу брали до уваги форму і зміст навчання, а також досліджувалися різні підходи до навчання граматики. Серед них можна виокремити такі: формальне вивчення правил, контекстуальні прийоми, індуктивні та дедуктивні методи, а також комплексний підхід, який поєднує різні технології та методи. Особливість сучасної освіти постає перед студентами в такій формі, коли стираються кордони між навчальними дисциплінами (ПУіПМAM, інтерактивні технології навчання AM, когнітивна психологія, практична граMATика) і студенти поєднують виконання різних завдань, одночасно займаючись формуванням декількох компетентностей.

Досліджувалося питання впливу мовного середовища на розвиток ГН, як складової ГК в цілому. Скіба Н. Я., Склярєнко Н. К., Тарнапольський Н. Б., Труханова Т. Г., Черноватий Л. М. та інші вчені в своїх дослідженнях описували експліцитні та імпліцитні підходи до вивчення ІМ. В мовному середовищі переважає інтуїтивний підхід до вивчення граматики. Спочатку демонструється використання певних граматичних одиниць, структур, без пояснення, а потім виводиться правило. В немовному середовищі такий підхід можливий при наявності спеціально розроблених навчально-методичних засобів і, навченого працювати в такій методиці, викладача. В нашому випадку ми говоримо про комбіновані підходи.

В підручнику «Методика викладання ІМіК: теорія і практика...2013» зазначено, що навичка сформована тоді, коли людина спрямовує свою увагу тільки на зміст мовлення, а дія вибору граматичних одиниць, форм, організація структур відбувається автоматично і без нервово-психічних зусиль (Ніколаєва, 2013).

Науковцями в минулому сторіччі запропоновано виокремлювати сім стадій формування ГН в експліцитному підході навчання ІМ:

- 1- Презентація граматичних одиниць (ГО);
- 2 - Аналіз структури;
- 3 - Розуміння, як використовується ГО;
- 4 - Формування правила використання ГО;
- 5 - Тренування використання ГО в спілкуванні;
- 6 - Автоматизація ГН;
- 7 - Практика використання ГО.

З огляду на те, що у студентів є окремі заняття з практичної граматики, де вони перших п'ять кроків формування ГН зпроходять, то на ПУіПМАМ постає завдання досягти автоматизації навички і навчитися свідомо застосовувати певні ГО на практиці в усіх чотирьох видах мовлення: читання, аудіювання, письмо, говоріння та самим навчитися створювати вправи. Формування ознак стійкості і гнучкості ГН здійснюється за допомогою вправ на комбінацію застосування декількох складних, виучуваних моментів граматики і перемикання між ними в межах одного завдання.

В нашому опитуванні студентів ми виявили, що ГН відповідно отриманих ГЗ не доведені до рівня свідомого, впевненого, швидкого, грамотного використання. Отже, ми намірені підбирати таку систему вправ, яка дозволить досягти відповідності інструментарію щодо сформованості ГН, або наблизить студентів до мети за І. П. Задорожною (Задорожна, 2012).

Інтерференція рідної мови при вивченні АМ є фактором впливу на якість вивчення ІМ. На питання міжмовної інтерференції в контексті методики навчання ІМ наголошувало чимало науковців з різних країн: В. Миськів, Н. Кульчицька, Л. Панова, О. Тарнопольський, Н. Федорова, О. Бігич, К. Ружин – українські методисти; Девід Літл і Майкл Суон – відомі британські вчені, які присвятили значну частину своїх наукових праць проблемі інтерференції рідної мови

студентів з різних країн під час вивчення ними АМ; Марія Пілар Гарсія-Майя, Марія Хосе Гомес – іспанські мовознавиці, які досліджували вплив рідної мови для студентів-носіїв іспанської, хто вивчає АМ та інші. Проте, якщо створити методику, в якій рідну мову використовувати для порівняльного аналізу граматичних явищ і граматичних одиниць, або застосовувати непрямий метод навчання, то це й фактор може не перешкоджати, а допомагати студентам у формуванні граматичних компетентностей, зокрема в тому аспекті, коли студент набуває ГЗ та формує НСК. Застосування рідної мови при вивченні АМ схвалюють і пропонують методи використання першої мови при вивченні другої такі провідні лінгвісти сучасної науки: Н. Гладуш; Бруен, Дженіфер і Ніам Келі (Bruen, Jenifer and Niamh Kelly); Кампа, Дж. І Хасейн Насаї (Campa, J and Hassein Nassaji); Зулфікар (Zulfikar) та інші.

Вивчалися питання оцінювання та корекції граматичних помилок у МВАМ. Розвивалися методи та стратегії, спрямовані на виявлення та виправлення помилок, а також на розвиток самоконтролю та самокорекції. І. П. Задорожна акцентувала увагу на самостійну роботу МВАМ, коли студент активний і відповідальний учасник освітнього процесу. О. Б. Бігич писала про діяльнісний підхід, в якому реалізується активність студента і функціональна складова мови, тобто комунікативний підхід. В світлі компетентісного підходу до навчання ІМ неминучим є застосування інтегрованого підходу, коли через рішення одного завдання, однієї комунікативної ситуації студент неотвортно має застосовувати і формувати декілька компетентностей одночасно. Зокрема, до таких підсилювачів відноситься розвиток міжкультурної комунікативної компетентності у МВАМ, що сприяє кращому розумінню мови та культури носіїв мови, а також допомагає у формуванні ГК. Ціль: формування певної мовленнєвої компетентності, може бути методом формування НСК і ГК одночасно. До прикладу, формування діалогічного мовлення, як одного з видів мовленнєвих компетентностей потребує знання правил вживання модальних дієслів (ГК), навички планування своєї роботи з

дисципліни, а також навички співпраці з колегами для відпрацювання техніки говоріння та аналіз і виправлення помилок за потреби (НСК).

Чимало методистів рекомендували активне використання інтерактивних методів навчання (Северіна Т. О., Старовойт В. А.), рольових ігор (Гришкова Р. О.). Дослідники проблеми щодо їх використання (В. В. Коломієць, Л. С. Нечепоренко, О. І. Штепа, С. Г. Заскалета) вважають, що у процесі підготовки й проведення рольової гри відбувається розвиток НСК, а саме: пізнавальних здібностей студента, формується позитивна самооцінка. Це стосується перш за все гри-драматизації, в основі якої лежить факт відтворення певного життєвого епізоду, і яка має в собі одночасно якості методу, прийому і результату навчання (Черниш В. В., Лаврик О. М.), комунікативного підходу (Склярєнко Н. К., Черноватий Л. М.), технологій (Бігич О. Б., Бурак М. І.), використання автентичних матеріалів (Mayo G., Lecumberri M.), технології в організації самостійної роботи студентів: ІКТ, технології портфоліо, проєктні та проблемного навчання технології, ігрові, навчання в парах, кооперативне навчання (Задорожна І. П.) та інших інноваційних підходів (Орловська Л. К., Fitzpatrick T., Gallego O., Suarez G.).

В. В. Панченко стверджує, що застосування інноваційних технологій є необхідною умовою у формуванні високого рівня професіоналізму МВАМ. Сьогодні вже звичними стали упровадженні електронні системи управління, створенні електронні бібліотеки, архіви електронних документів, інтерактивні платформи проведення практичних занять, лекцій, тестування. Запроваджене спілкування викладачів і студентів у режимі онлайн на платформах з широким спектром технічних можливостей для обміну інформацією, презентаціями, контролю, що дає більше можливостей враховувати індивідуальні особливості студентів у навчальному процесі (Панченко, 2018).

Завдяки поширенню англійськомовного контенту в різних реєстрах навчального, публіцистичного, наукового, ділового і розважального відео носіями

мови на різноманітних онлайн платформах: YouTube, Vimeo тощо, студенти мають можливість практикувати рецептивні мовленнєві, комунікативні, НСК та соціокультурні компетентності за наявності комп'ютера та інтернету, перебуваючи вдома в будь-який зручний для них час. Такі широкі можливості доступу до інформації особливо загострюють необхідність свідомо підходити до планування своєї практики мовлення, до вміння поставити ціль і пошуку способів її досягнення, тобто НСК.

Інтегративний підхід у формуванні ГК і НСК в сучасних умовах потребує сформованої інформаційно-технологічної комунікативної компетентності. Сучасний студент повинен володіти основними програмами Microsoft office, розумітися на принципах роботи пошукових інтернет систем, адже технічні засоби навчання використовує не тільки університет, а й сам студент у створенні своїх продуктів навчально-педагогічної діяльності. Презентація знань та продуктів самостійної діяльності, або проєкту часто відбувається із застосуванням програми «Power Point» або аналогічної, посилання на статтю або електронний підручник викладачами надається в мережі у форматі «pdf». Для онлайн спілкування використовують «Teams», «Zoom», «Google meet» і їм подібні інтерактивні платформи. Окрім цього, є чимало навчальних сайтів, які дозволяють викладачам створювати вправи та/або системи вправ для формування автоматизації використання знань, або для тестування вивченого, до прикладу Moodle. На цій широко застосовується модульний підхід в навчанні. В цілому, мова йде про міждисциплінарний підхід у формуванні ГК і НСК. Як відомо інновації виникають на перетині декількох сфер, дисциплін або підходів.

Розвиток методики навчання ІМ дуже тісно пов'язаний з наукою про мову – лінгвістикою, психолінгвістикою (Гладуш і Павлюк, 2019.). Щоб навчальний матеріал засвоювався легко і запам'ятовувався на довготривалій період викладачі застосовують різноманітні мнемонічні прийоми і техніки, які покращують мисленнєві процеси та пам'ять студентів. Знання психології людини лежить в

основі усіх відомих ефективних стратегій формування іншомовних комунікативних компетентностей. Аналізом факторів, що позитивно впливають на вивчення ІМ, і труднощів, з якими стикаються студенти під час навчання здійснювали такі науковці: С. Ю. Ніколаєва, Оксфорд та інші. Ми в нашій роботі будемо звертатися до змісту навчання, навчального середовища/оточення, або умови навчання, інтерференція рідної мови, особистість студента/-ки, засоби навчання.

При діяльнісному підході до навчання студента методисти розглядають, як самостійного активного і відповідального за організацію, процес і результат свого навчання суб'єкта. Заклад вищої освіти (ЗВО) забезпечує студентів робочими програмами, з яких відомо і критерії оцінювання і зміст матеріалу і годинами практики, а студент організовує собі можливість і спосіб формування навичок.

До прикладу, всі форми і способи використання модальних дієслів студент знає, про що свідчить створена ним особисто таблиця або ментальна карта з правилами і прикладами використання. Проте, під час репродуктивної МД використовуються модальні дієслова не точно і студент припускається помилок, та/або втрачає швидкість через пошук компенсаторних механізмів, при умові, якщо вони йому відомі. Здійснивши контроль та самоаналіз, було б доцільно для студента попрацювати над формуванням навички свідомого використання граматичних одиниць.

Якщо студентами приймається рішення використати інтернет, як навчальний засіб, тоді через пошуковий механізм інтернету та за допомогою ключових слів «modal verbs, practice usage» можна знайти чимало інтерактивних платформ для формування автоматичної навички застосовувати ті чи інші ГЗ. Серед запропонованих варіантів МВАМ надасть перевагу тим сайтам, які спеціалізуються на виготовленні підручників для вивчення англійської мови, або які авторизованні для підготовки до міжнародних іспитів на знання АМ або англійськомовні комунікативні компетентності типу IELTS, CFE, FCE та інші.

Ми намірено згадуємо приклад практичного використання інтерактивних технологій студентами самостійно, адже вміння підбирати потрібний та надійний згідно критеріям Ради Європи матеріал для формування тієї чи іншої компетентності відповідно до змісту навчання є складовою НСК. Ось до прикладу, сайт пропонує вправу з підручника видавництва «Oxford University Press» рівня С1 на розуміння змісту речення і підбір правильного модального дієслова, щоб заповнити пропуск:
[«https://elt.oup.com/student/solutions/advanced/grammar/grammar_08_022e?cc=ua&seILanguage=uk»](https://elt.oup.com/student/solutions/advanced/grammar/grammar_08_022e?cc=ua&seILanguage=uk)

На малюнку «Фотографія екрану з інтерактивною вправою на використання модальних дієслів» (Додаток А) зображено вправу, за допомогою якої студент може повправлятися у формуванні ГН і миттєво перевірити результат. Конкретно ця вправа допоможе студенту самостійно повторити ГЗ з теми і проконтролювати себе. Проте воно не відповідає вимогам програми щодо комунікативного підходу і понадфразової єдності використання граматичних форм у завданні.

Спираючись на описаний досвід викладачів, – пише в «Науковому журналі» в статті «Іноваційні технології навчання англійської мови студентів університету» дослідниця Панченко В. В. – можемо погодитися з переліком найбільш продуктивних інноваційних технологій вивчення англійської мови: – використання ділових ігор, проблемних ситуацій при проведенні занять; – проведення тренінгових занять; – застосування комп'ютерно-інформаційних методів навчання; – розробка тестових завдань для поточного та підсумкового контролю знань студентів; – розроблення програмових електронних підручників, посібників та методичних матеріалів (Панченко, 2018).

Використання автентичних матеріалів: такий підхід передбачає залучання різноманітних автентичних матеріалів, таких як відео, аудіо, тексти, статті тощо. Це допомагає студентам зрозуміти мову в реальних контекстах і розвивати навички розуміння мовлення носіїв мови.

При комунікативному підході професійно-орієнтованого навчання АМ студентів важливим є навчання саме діалогічному мовленню. Невід'ємною складовою цього процесу є комунікативні ситуації, або їх ще називають мовленнєві.

Методологія використання такого підходу описана в підручнику «Методика... 2013» за ред. Ніколаєвої С. Ю. (Ніколаєва, 2013) та в статті Шевчук Т. І (кафедри лінгвістики сайту «КПІ») (Шевчук, 2023). Вивчаємо детально: мовленнєва ситуація – це прийом, який використовують, головним чином, на завершальному етапі активізації продуктивного вміння – говоріння, тобто на етапі виконання власне мовленнєвих вправ. Проте ситуацію можна використовувати і при виконанні умовномовленнєвих вправ, основними ознаками яких є наявність мовленнєвого завдання (щось з'ясувати, дати комусь пораду, висловити захоплення тощо) і ситуативності. Увага студентів розподіляється між змістом та формою. Однак всі речення студента побудовані за однаковим зразком і вправа має тренувальний характер. Такий вид вправ сприяє кращому закріпленню мовних та мовленнєвих навичок в межах теми, і, таким чином, прискорює процес переходу до власне мовленнєвих вправ.

Наступним навчальним підходом, на який ми звернули увагу в нашому дослідженні, є проєктна технологія. Це такий підхід у навчанні АМ, який широко вживається на етапі інтегрованого формування мовленнєвих навичок, англійськомовних комунікативних, соціокультурних компетентностей, НСК та інших. Викладачі залучають студентів до проєктних завдань, які передбачають проведення досліджень, створення презентацій, відео, банерів, тощо, де вони мають використовувати мову для представлення інформації і обговорення з одногрупниками.

Прикладом такого підходу можна назвати завдання доцента КНЛУ, викладача ПУіПМАМ Ніколаєнко С. В., яке було проаналізовано під час магістерської практики: Створити презентацію про улюбленого актора, фільм або виставу, де він/вона грали, проблематика твору і рекомендації колегам до перегляду. Після

завершення презентації завданням було назвати нову використану лексику і приклади застосування поза змістом презентації. Слухачам - поставити запитання доповідачу.

Аналогічно ми можемо дати завдання з фокусом уваги не на нову лексику, а на вживання модальних дієслів, відповідно до нашої теми.

Дослідники висвітлювали різні фактори, що впливають на мотивацію студентів у формуванні ГК, такі як впевненість в успіху, інтерес до предмета, практична цінність, самооцінка тощо (Арістова Н. І.).

За допомогою опитувальника в Google forms ми з'ясували, що на другому курсі студенти групи, в якій проводилася навчальна практика, мають таку самооцінку щодо знання структури ГК: майже 40% респондентів не впевнені, що знають структуру ГК (Додаток В). Ми вважаємо, що знання структури необхідної компетентності може підвищити студентам мотивацію до свідомого її формування, і до того є мотивацією до формування НСК. Тому проведення опитування щодо самооцінки власних характеристик студента і рівня сформованості компетентностей слугує мотиваційним підходом для формування НСК, необхідної для формування усвідомленого використання ГН.

Висновок, з огляду на сказане, наступний: в нашому дослідженні ми застосуємо комплексний підхід і комбіновані технології навчання з метою інтегрованого формування англійськомовної ГК і НСК.

За допомогою ІКТ, а саме продуктів Google ми досліджуємо якість сформованості метакогнітивних навчальних стратегій у студентів і їх самооцінку сформованості мовних і мовленнєвих компетентностей.

З використанням будь-якої ІКТ (на вибір студента) застосовуємо когнітивну стратегію (повторення вивченого, узагальнення знань з теми «Модальні дієслова») і проєктну технологію для створення інтелект-карти, або іншої візуальної опори.

На основі комунікативного підходу створюємо комунікативні і напівкомунікативні вправи з використанням обраного граматичного матеріалу для формування автоматизму і формування ГН.

Спираючись на діяльнісний підхід у формування ГК, зокрема такої її складової як усвідомлене використання ГЗ і ГН, застосовуємо технологію парної роботи студентів. Орієнтуємо на використання автентичних джерел, матеріалів з відкритих онлайн джерел (відео, тексти, створенні носіями мови або методистами, викладачами АМ) спонукаємо студентів створити мовленнєву вправу для своїх колег, з можливістю подальшого аналізу результатів, застосування евристичної бесіди.

Висновки до розділу 1

Ми дослідили структуру граматичної компетентності і етапи її формування: набуття знань педагогічної граматики, формування навичок застосування граматичних знань в мовленні і рефлексія, щодо рівня сформованості граматичної компетентності.

Також ми описали класифікації і структуру навчальних стратегій, які майбутні вчителі використовують, щоб сформувати граматичні знання мови і вміння граматику розуміти в мовленні і продукувати граматично коректно сформоване усне і писемне мовлення.

Нами описані комбінованні технології і прийоми навчання граматики англійської мови. Описані техніки навчання граматичним правилам, формам і структурам з використанням навчальних стратегій: ментальні карти, таблиці, візуалізації і схеми. Описані способи формування граматичних навичок із застосуванням інтерактивних платформ та засобів візуалізації.

РОЗДІЛ 2. ТЕХНОЛОГІЯ ІНТЕГРОВАНОГО ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ ТА НАВЧАЛЬНО-СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

2.1. Методичні принципи та етапи інтегрованого формування граматичної і навчально-стратегічної компетентностей у майбутніх вчителів англійської мови

В першому розділі ми дослідили структуру, зміст і цілі ГК, проаналізували навчальні стратегії для формування ГК у студентів другого курсу, а також описали найефективніші підходи до професійного навчання АМ. В другому розділі ми представимо систему прав і результати їх використання під час пробного навчання, але спершу, здійснимо аналіз та опис принципів навчання АМ.

Під *принципом навчання* (ПН) розуміють основні положення про форми організації пізнавальної діяльності і методи та форми подачі навчального матеріалу, згідно з визначенням української професорки С. Ю Ніколаєвої (Ніколаєва, 2022, с.147-148). Існує декілька класифікацій принципів навчання. В кваліфікаційній магістерській роботі Іванової Ю. Ю. присвяченій стратегіям формування німецькомовних ГК ми знайшли детальний опис більшості з них. Вони є універсальними для навчання будь-якої ІМ, щоправда ми аналізуємо НП для застосування їх під час навчання АМ на рівні В2 і вище (Іванова, 2019).

Дидактичні і методичні принципи формування ГК становлять дві великі групи НП. Кваліфікована комбінація обох під час вирішення освітніх завдань запобігає появі більшості із ймовірних труднощів у вивченні АМ, зазначених в першому розділі.

Освітній процес, а саме його зміст, організацію й методи визначають низка принципів із зазначених груп.

До найбільш вживаних дидактичних принципів, на думку С. Ю. Ніколаєвої, належать принципи наочності, міцності, свідомості, наступності, активності, систематичності й послідовності, доступності і посиленості, проблемності тощо (Ніколаєва, 2022, с. 147-148).

Принципи формування навчальних стратегій, зміст якої за І. П. Задорожною ми описали в Розділі 1, описав в своїй роботі магістр І. В. Бондарчук. Молодий науковець зазначив дев'ять НС, які варто застосовувати у формуванні писемного мовлення. Окрім НС автором було підкреслено важливість сформованої граматичних навичок (Іванова, 2019), (Бондарчук, 2019b).

Серед методичних принципів найголовнішим, на думку Андрущенко А. О., є *принцип комунікативності*, який спрямований на успішне досягненню головної мети навчання ІМ – навчити студентів здійснювати іншомовне міжкультурне спілкування в межах засвоєного навчального матеріалу. Згідно з цим принципом процес навчання розглядається як модель реальної комунікації. Для процесу спілкування – це вмотивований характер мовленнєвих дій (МД) як викладача, так і студентів. Комунікативні ситуації, що використовуються у навчанні ІМ, мають моделювати типові ситуації реального життя у відповідній сфері спілкування. Саме тому на занятті студенти мають виконувати такі завдання, що будуть залучати їх до спілкування іноземною мовою. Доведено, що автоматизовані, стійкі і гнучкі граматичні навички виробляються лише за умови їх формування у тих умовах, у яких вони будуть потім функціонувати, тобто у спілкуванні (Андрущенко, 2016). Крім того, для реалізації цього принципу студенти можуть користуватись технікою вигадкування історій та складання речень з виучуваною граматичною одиницею.

Принцип наступності, або системності (послідовності) набуває своїх обрисів із синхронного розгляду змісту навчання і характеристики комунікативних ситуацій, які підбираються систематично з переходом від простішого до складнішого навчального матеріалу і завдань. В дисертації

присвяченій формуванню ГН в рецептивному мовленні Є.О. Плотніков пише: навчання граматики не може відбуватися поза мовленнєвим контекстом, максимально наближеним до реальної комунікації. Більше того, одним з компонентів формування рецептивної ГК є мовний та мовленнєвий матеріал та одночасно він є змістом навчання АМ (Плотніков, 2012), (Крикніцька, 2022).

Принцип наступності реалізується при встановленні діалектичного зв'язку між старим і новим змістом навчання, його окремими етапами при розширенні й поглибленні набутих знань, навичок і вмінь. У процесі формування ГК урахування принципу наступності передбачає організацію навчання, за якої граматичні форми (ГФ) і граматичні структури (ГС), частково засвоєні у середній школі, повторюються студентами на першому курсі. У свою чергу, сформовані на першому курсі навички та вміння удосконалюються на наступних курсах шляхом ускладнення прийомів роботи з цими ГО, зазначено в автодисертації (Орловська, 2010).

Згідно з описаними принципами розуміння граматичного явища, яке повинне бути засвоєним, забезпечується в декілька етапів. Перший з них потребує створення ситуацій спілкування, під час яких у студентів відбуваються когнітивні процеси рефлексії, з'являється розуміння функції ГО та особливості їх вживання; наступний етап потребує забезпечення студентів правилами, інструкціями, що полегшують засвоєння граматичних форм, значення і функції ГО); далі студенти здатні будуть самі виокремити характерні ознаки конкретного явища граматики; нарешті, виникає спроможність використовувати контекст та інші мовні явища. Таку послідовність методист С. Ю. Ніколаєва подає у відповідному розділі підручника з методики (Ніколаєва, 2013, с. 112).

Про вплив якості інструкцій до завдань на формування ГК у студентів і використання контексту для навчальних цілей під час заняття писали такі зарубіжні науковці: Ángeles Sánchez Trujillo M., Ellis Rod, Gallego Ortega, J. L.,

& Suárez García, M., García Mayo, M. P., García Lecumberri, M. L., Hymes D., Larsen-Freeman D. та інші.

Принцип доступності і посильності враховує індивідуальні здібності студентів і передбачає, що з перших занять навчальний матеріал подається відповідно до вікових та інтелектуальних можливостей студентів, а його засвоєння не викликає у них непереборних труднощів. Доступність забезпечується як самим граматичним матеріалом, так і методикою роботи з ним. Посильність у формуванні ГК передбачає ретельний відбір навчального матеріалу і видів вправ з цим матеріалом з урахуванням рівня підготовки студентів. Завдання, що ставляться перед студентами, повинні бути їм зрозумілими. Посильність означає відповідність рівня готовності студентів виконати завдання ступеню складності цього завдання. Посильність передбачає дотримання певних вимог до обсягу введеного матеріалу, темпу просування по навчальній програмі, - науковиця Преснер Р. Б. описала в своїй дисертації присвяченій навчанню ІМ дорослих (Рябих, 2004). Цей принцип переважно застосовується на етапах відбору студентів до ВНЗ і складанні навчальних програм, але, можливо, й на етапі складання плану-конспекту практичного заняття з ПУіПМАМ викладач також спирається на цей принцип. Адже, не випадково існує такий широкий діапазон оцінок успішності студентів: від 60 до 100 балів. В одній групі можуть опинитися студенти з різним рівнем підготовки та швидкості розумових процесів. Враховуючі такі обставини, викладач керуючись однією навчальною програмою підбирає різні підходи до викладання, щоб організувати заняття, на якому кожен зможе здійснити розвиток своїх мовленнєвих навичок.

Принцип наочності забезпечується на практичних заняттях з ІМ створенням відповідних умов для чуттєвого сприймання іншомовного оточення за допомогою зразків мовлення. Наочність відіграє важливу роль у формуванні іншомовних навичок і вмінь, у засвоєнні мовного і мовленнєвого матеріалу, -

постулат з яким погоджуються в своїх роботах зазначені вчені: (Білянська, 2018), (Бурак, 2019), (Вовк, 2016а, 2016b), (Задорожна, 2017), (Кокоркіна і Літунова, 2020), (Харковський, 2021), (Крол, 2005) та інші науковці-методисти. Особливу роль у формуванні ГК відіграє зорова наочність, зокрема у процесі презентації і запам'ятовування різних видів граматичної навчальної інформації, і слухова наочність у формуванні рецептивних і репродуктивних граматичних навичок.

Для реалізації принципу наочності викладачі можуть використовувати інтерактивні онлан ресурси, до прикладу: Moodle, Facebook, Telegram, YouTube, Google doc, Miro тощо. Інформаційні технології розвиваються дуже швидко, назви можуть змінюватися, інтерфейс інтерактивних платформ покращуватися, але викладач має ІТ-компетентність та методичну компетентність, завдяки яким здатен оцінити можливості і методично правильно їх використати для організації навчання. Про цей аспект методики писало чимало сучасних українських науковців, серед яких О. Б. Бігич, І. П. Білявська, І. В. Бондарчук, Н. І Бурак, І. П. Задорожна, О. А. Палій, Л. С. Панова, Л. Кокоріна, Ю. О. Кажан, В. А. Старовойт та інші.

Вчені не мають єдиного погляду щодо першочерговості одиниць мови і мовлення, тож ми будемо виходити з діалектичної єдності, що не існує такої мовної одиниці без одиниці мовлення і навпаки. Звідси виникає *принцип інтегрованої єдності* формування мовних і мовленнєвих навичок з домінуванням останніх.

Коли введення нових граматичних одиниць (ГО) відбулося і граматичні знання отримані, настає нова фаза формування ГК – граматичні навички і на цьому етапі важливим є *принцип міцності*. Завдяки дотримання цього принципу в організації навчання, студенти здатні зберегти в довготривалій пам'яті нові ГО і сформувати навичку їх застосування. Процес досягнення такого результату передбачає виконання вправ на автоматизацію ГН в різних видах МД

з певним інтервалом на повторення вже відомих структур – через 20 хв, через годину, через день, через місяць, саме такі інтервали зазначені на графіку «Крива забування за Еббінгаузом», ілюстрація якої використана в роботі Ю. Ю. Іванової (Іванова, 2019).

Аналізуючи принцип міцності, ми беремо до уваги *забування*, як один з процесів пам'яті. Якщо не заучувати нові ГО і не використовувати їх у спілкуванні, то вони просто зникнуть із довготривалої пам'яті, або не перемістяться з короткотривалої пам'яті в довготривалу. Міцності засвоєння нових ГО можна досягнути за рахунок забезпечення емоційного впливу, використання різноманітних засобів, правильного відбору технік запам'ятовування та регулярного повторення.

Мнемічні техніки підбираються залежно від виду пам'яті, ситуації й індивідуальних потреб студентів. Ю. Ю. Іванова в своїй роботі описала декілька теорій, які мають в своїй основі різні принципи запам'ятовування, це може бути асоціація ГО з образом або вже існуючим досвідом, рухи, візуальні опори, тощо.

Спираючись на структуру ГК, яку ми описали в Розділі 1.1, важливо зазначити *принцип свідомості* у навчанні АМ. Ми вважаємо його головним принципом методики, який реалізується усією організацією навчання від усвідомлення грамаічних правил виконання дії до її автоматизованого виконання під час вправляння граматики, від формування певних елементів МД, якими є ГН, до їх інтеграції у ГК (Скляренко, 1999), (Северина, 2019).

Більше того, принцип свідомості в навчанні студентів реалізується в інтеграції з *принципом самостійності*, або інший варіант назви - «*Принцип розвитку автономності студентів*», за О. Б. Тарнапольським, означає формування у студентів готовності і здатності до самостійної роботи над вивченням АМ. «Автономія студента у вивченні ІМ – це бажання і здатність студента взяти на себе керування своєю навчальною діяльністю і відповідальність за свої рішення, за їх виконання». Основне завдання

викладача, пов'язане з реалізацією цього принципу, полягає в тому, щоб допомогти кожному студенту усвідомити свій індивідуальний шлях вивчення мови і культури та стимулювати бажання до автономної роботи. Саме у цьому принципі найкраще реалізується використання метакогнітивних стратегій: визначення конкретних цілей і завдань навчання, виділення основного на другорядного матеріалу, розуміння на чому треба сфокусувати увагу, планування послідовності своєї роботи (Тарнапольський, 2006 с.120-121). Вагоме значення для формуванні НСК студента (а значить і його навчальної автономії) мають й усі інші НС, про які йшлося у підрозділі 1.2 .

Для забезпечення якості цього принципу обов'язковим має бути тип завдань, коли студенти самі створюють вправи на вивчення певної ГО на рівні слова, фрази, речення, тексту, діалогу в різних видах МД. І. П. Задорожна досліджувала це питання в своїй дисертації про методичні засади, як організувати самостійну роботу студентів (2012), а також про формування методичної компетентності майбутніх вчителів ІМ написано в роботах Н. Скїба, (2019), та зарубіжних авторів (Ortega, J. L. & García, M., 2015).

Принцип активності у навчанні ІМ характеризується мотивацією до виконання вправ в процесі оволодіння ІКК. Є. О. Плотніков в дисертації наголошує на важливості правильно поставленої мотиваційної задачі до будь-якого виду вправ: комунікативних або умовно-комунікативних. У випадку формування ГН студентів умовно-комунікативні вправи цілком ефективні, якщо в інструкції до вправи зазначити необхідність прокоментувати, пояснити, охарактеризувати виучувану ГО чи граматичну форму (Плотніков, 2011).

Сприятливі умови до оволодіння ІКК в цілому і ГК, як її складової, створюються завдяки інтелектуальній, емоційній та мовленнєвій активності студентів. Методисти стверджують важливість умовно-комунікативних вправ для мовленнєвої активності студентів, при цьому називають цифру 85% часу вправляння під час практичного заняття забезпечує формування необхідної

компетентності, згадують в своїх наукових розвідках українські вчені (Іванова, 2019), (Плотніков, 2011), (Бондарчук, 2019), (Панченко, 2018), (Тарнопольський, 2008), (Томашевська, 2018) та інші.

В деяких джерелах цей принцип називають «домінуючою роллю вправління».

АМ для студентів 2 курсу не є рідною, тому погодимося з думкою Ю. Ю. Іванової про необхідність під час створення групи вправ на формування ГН зважати на *принцип урахування рідної мови і культури*. Керуючись таким принципом, на етапі отримання ГЗ викладач організовує можливість здійснити порівняльний аналіз мовних явищ в рідній мові й ІМ. Цей принцип покликаний передбачати можливі труднощі в розумінні і створенні методичних прийомів подолання перешкод. Важливо зазначити також про ідею опори на мовні знання й досвід студента використання їх в рідній мові. Можна переносити навички вже добре відомої мови для оволодіння мовними і мовленнєвими компетентностями в ІМ.

В результаті аналізу студенти отримують знання, де можна в мовленні здійснювати такий перенос, а які мовні і культурологічні розбіжності вимагають оволодіння іншими методами (Іванова, 2019).

«При порівнянні двох мов, викладач і студенти стикаються з трьома групами мовних, зокрема граматичних, явищ, зазначено в роботі магістрантки (Ю. Ю. Івановою, 2019): а) такими, що мають відповідники в рідній мові студентів (наприклад ГС „have + to + Infinitiv”); б) такими, що не мають аналогів у РМ (наприклад, Gerunds, Participle та артиклі); в) такими, що частково схожі у виучуваній мові та РМ (наприклад, інфінітив, базова структура простих речень, де підмет ставиться перед присудком, займенники тощо)». Мовні явища першої групи, завдяки трансферуванню мовленнєвих граматичних навичок РМ на ІМ засвоюються порівняно легко. Найбільшу складність мають ті явища, вважає (Черноватий, 2004) які частково збігаються в обох мовах або взагалі відсутні у РМ: тут проявляється вплив граматичної інтерференції.

Відповідно до цього принципу, на думку молодшої науковиці (Ю. Ю. Іванова, 2019), на заняттях з ІМ при поданні нового граматичного явища викладач мусить стимулювати студентів спиратися на наявні у них знання, навички, вміння в рідній мові; звертати увагу на граматичні відмінності, що існують у двох мовах і культурах, при відображенні подібних явищ; збагачувати систему навчання вправами, які враховують труднощі досліджуваного явища для студентів і допомагають нейтралізувати їх.

Принцип спеціального навчання є необхідний для формування професійної компетентності. Таким принципом передбачено майбутні вимоги до професії. Саме тому студенти повині вміти не тільки відтворити граматичне правило напам'ять, а також вміти з ним працювати під час вивчення: створювати схеми, таблиці, малюнки, карти пам'яті тощо. Ці вміння послугують їм у майбутній професії під час викладання АМ. Ніколаєва С. Ю. Задорожна І. П., Дацків О. Переконані, в тому, що тільки маючи в своєму досвіді вивчення АМ використання стратегій запам'ятовування, когнітивних та метакогнітивних стратегій та переконавшись у їх ефективній роботі, МВАМ навчатимуть плануванню, аналізу та використанню мнемотехнік своїх студентів (Оліяр, 2016, с. 121-122).

Отже, усі вищезазначені принципи мають реалізовуватись під час формування ГК для досягнення найкращого результату, зокрема з використанням когнітивних, метакогнітивних стратегій та стратегій запам'ятовування.

Розглянувши основні принципи навчання, варто намітити стадії формування ГК.

В рамках нашого дослідження будемо спиратися на дві стадії формування ГК, які виокремлюють методисти кївської школи (С. Ю. Ніколаєва, Г. Е. Борецька, Н. В. Майєр, О. М. Устименко, В. В. Черниш та інші):

- 1) представлення нового граматичного матеріалу та тлумачення його функцій;
- 2) автоматизація МД з новими ГО (Ніколаєва, 2015, с. 244-245).

Ознайомлення з новою ГС є першим та надзвичайно суттєвим етапом, під час якого відбувається усвідомлення граматичної системи ІМ.

Студенти знайомляться з ГС або ГФ у контексті: у реальній, або спеціально створеній ситуації мовлення. Для контексту викладачем може використовуватися вірш, пісня, короткий діалог, уривок з відеофільму тощо. Бажаним є надходження інформації по декількох каналах, наприклад, по слуховому і зоровому. У випадку використання відеофонограми подача інформації по зоровому каналу слід відкладається, оскільки подача нової інформації іноземною мовою по декількох каналах одночасно, є неефективною і важкою з методичної та психофізіологічної точки зору (Ніколаєва, 2015, с. 244-245).

На цьому етапі дії викладача також спрямовані на пояснення нового граматичного матеріалу. Він це робить наступним чином:

- а) виокремлює його формальні ознаки,
- б) тлумачить значення, тобто семантичні особливості,
- в) пояснює функцію у мовленнєвому контексті (Ніколаєва, 2015 с. 244).

Варто зазначити, що існують різні типи навчальної інформації, які допомагають студентам одержувати граматичні знання. Н.К.Скляренко виокремлює такі типи:

1. Правила (описові правила і правила-інструкції), які виражають певну закономірність, постійне співвідношення певних елементів та мають констатуючий характер.

2. Зразок мовлення (ЗМ) на рівні словоформи, словосполучення, фрази, понадфразової єдності – це типова мовленнєва одиниця, за аналогією з якою

можна побудувати багато інших одиниць мовлення, що мають таку саму структуру.

3. Модель відтворює структуру, властивості, взаємозв'язки об'єкта і відносини між його елементами у спрощеній формі.

4. Схема – це умовне графічне зображення об'єкта.

5. Ілюстративна таблиця – це вид зорової наочності, що відображає явища у графічній формі і носить узагальнюючий характер.

6. Когнітивна метафора (вербальна або зображальна) це когнітивний процес (ментальна операція), що виражає і формує нові поняття, без яких неможливе отримання нового знання. Когнітивна метафора відповідає здатності людини помічати/схоплювати і створювати подібність між класами об'єктів; можливість про щось раптово здогадатися, проникнути в сутність явища, глибше його зрозуміти (Іванова, 2019; Скіба, 2019, с. 15-17; Ніколаєва, 2015, с. 234-239).

Наприклад, неправильні дієслова які мають три форми однакові, наче горошиники гороху; а ті які мають дві форми однакові, наче батьки і дитина; а ще ті, які всі три різні, – наче квіти в полі. Така метафора дозволяє розділити всі дієслові на групи для кращого запам'ятовування.

Ці види навчальної інформації можуть власне виступати як і стратегії запам'ятовування і подальшого використання граматичних явищ.

Таким чином, на першому етапі студенти не лише ознайомлюються з ГС та ГФ, але й одержують або здобувають ГЗ. На думку психолінгвістів і методистів (Красних В. В., Кубрякова О. С., Ніцецька О. М., Вовк О. І.), самостійно здобуті знання, є набагато міцнішими за одержані в готовому вигляді. Часто для виведення знань на основі контексту використовується *евристична бесіда* (Ніколаєва, 2013).

«Н.В. Майер, посилаючись на праці Л.К. Орловської, наголошує, що в процесі формування іншомовної ГК не варто надавати студентам готових ГЗ, а слід спонукати їх до активного виведення знань, до самостійних висновків, умовиводів та узагальнень, стимулюючи при цьому їхню пізнавальну активність, використовуючи процедурні знання, які мають форму інструкції, коментарів. Тому на цьому етапі реалізуються повною мірою когнітивні стратегії, які були названі вище, а також мнемічні стратегії, які передбачають створення структур, що допоможуть викликати виучуване граматичне явище з пам'яті та використати його у контексті певної ситуації» (Нечепоренко, 2019 с. 170).

Орловська Л. К. також акцентує увагу на самостійному здобутті знань та пропонує поетапне ознайомлення студентів з граматичними явищами та самостійного виведення граматичних правил: зібрати речення, доповнивши необхідними модальними дієсловами → згрупувати за переліком модальних дієслів → систематизувати за змістом використання.

Розглянемо приклад фрагменту заняття для навчання використання модальних дієслів ступеня впевненості у реченні, створеного з використанням матеріалу з навчального посібника Малкома Мана та Стіва Тейлора-Ноулса «Destination B2» (Malcom Mann, Steve Taylor-Knowles):

Modals: degrees of certainty (must, can't, couldn't, couldn't (+ perfect infinitive), should, ought to, should (+ perfect infinitive), could, may, might, might (+ perfect infinitive), could (+ perfect infinitive):

1. *That must be the district nurse at the door.*
2. *These can't/ couldn't be the pills; they're the wrong colour.*
3. *She must have been in a lot of pain.*
4. *His leg can't/ couldn't have been in plaster for two years.*

5. *You ought to/ should feel better in a few days, as long as you get lots of rest.*

6. *The bruise ought/ should have disappeared days ago/ I wonder why it didn't/*

7. *You should talk to your doctor first because that diet could/ may/ might be dangerous.*

8. *It's a good thing you went to the doctor or you could/ might have become quite ill.*

Сім груп модальних дієслів: (фаза "групування").

Студенти доповнюють речення за схожістю/відмінністю відповідним ступенням впевненості. При цьому студенти можуть прийти до виокремлення декількох груп речень:

1. must, can't, couldn't,
2. must, can't, couldn't, couldn't (+ perfect infinitive),
3. should, ought to,
4. should, ought to, should (+ perfect infinitive),
5. could, may, might,
6. could, may, might, (+ perfect infinitive),
7. could, may, might (+ perfect infinitive), could (+ perfect infinitive).

Студенти самостійно знаходять закономірності щодо правильних модальних дієслів в різних видах речення, які виражають впевненість.

Студенти систематизують структури і формулюють правило щодо способів вираження впевненості (Орловська, 2010).

Погоджуємося з думкою зарубіжних авторів (Фіцпатріка (Fitzpatrick.), Рапіда (T. Rapid) та Майо (García Mayo, M. P.), 2018), а також (Лекумбері (García Lecumberri, M. L., 2017) про те, що викладач повинен підтримувати студентів при формулюванні правил за допомогою так званих навідних запитань або "навідних" завдань.

Методисти пропонують три варіанта завдань, за допомогою яких студенти можуть сформулювати правило:

1. Рецептивне завдання. Викладач дає студентам перелік "правильних" та "неправильних" правил. Студенти повинні вибрати "правильне" правило. Наприклад:

1. *That must be the district nurse at the door.*

- expressing certainty (or near certainty) about now or generally
- expressing certainty (or near certainty) about the past

2. Репродуктивне завдання. Правило подається частково, тому студент повинен тільки доповнити його. Наприклад:

You should talk to your doctor first because that diet could/ may/ might be dangerous. Could/ may/ might in this sentence is expressing probability about _____.

3. Продуктивне завдання. Студенти самостійно знаходять закономірності та формулюють правило своїми словами. Наприклад:

To express probability about now, the future, or generally we use *should/ ought to*, e.g. *“You ought to/ should feel better in a few days, as long as you get lots of rest.”*

(Орловська, 2010 с. 13-14).

Отже, подача нового граматичного матеріалу індуктивним шляхом складається із наступних кроків:

- 1) Прочитай приклади, які містять нову граматичну структуру або граматичну форму. Зверни на них увагу, підкресли або випиши її;
- 2) Склади схему або таблицю, у якій чітко систематизуй всі форми або структури;
- 3) Визнач граматичну закономірність;
- 4) Сформулюй правило. Вибери для цього власний варіант для запам'ятовування цього правила, використавши навчальну стратегію, наприклад, вербальне правило, правило-інструкцію, схему, модель, малюнок тощо.

Вивчення психологічних закономірностей сприйняття інформації і вивчення нового, привело нас до розуміння, що абстрактна інформація повинна поєднуватися з конкретними образами та прикладами і чіткою зрозумілою візуалізацією (Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів, 2012) Тому, на першому етапі доцільно використовувати стратегії запам'ятовування. Граматичні правила повинні корелювати з конкретними ситуаціями та зображеннями. Кожні правило, речення, приклад запам'ятовуються набагато швидше та краще, якщо при поясненні граматичного явища використовується ілюстрації та різні кольорові символи.

На етапі автоматизації дій студентів з новою ГО викладач фасилітує тренування з формування та удосконалення граматичних навичок, а потім перевіряє як студент оволодів значенням, формою та функціями ГО, виконуючи спочатку декілька некомунікативних та умовно-комунікативних вправ. Після цього студенти використовують нову граматичну структуру у мовленні у відповідно до конкретної комунікативної ситуації спілкування.

«Окремо зауважимо способи формування навичок володіння активним та пасивним граматичним мінімумами. Методисти української наукової спільноти

пропонують наступні види роботи для формування навичок володіння активним граматичним мінімумом» (Іванова, 2019)

Ознайомлення з новими ГО

- Подача та пояснення функцій ГО;
- перевірка розуміння значення ГО;
- фонетичне опрацювання;
- демонстрація графічної форми;
- запис ГО.

Автоматизація дій студентів з новими ГО

- імітація зразка мовлення (ЗМ);
- підстановка у ЗМ;
- розширення ЗМ;
- завершення ЗМ;
- відповіді на запитання;
- самостійне вживання ГО;
- об'єднання ЗМ у монологічну єдність;
- об'єднання ЗМ у діалогічну єдність (Ніколаєва, 2015 с. 244-252).

Варто зазначити, що у будь-якому випадку основною метою вивчення нової ГО є здатність вживати ГО відповідно до комунікативної ситуації. Саме через це автоматичні дії студентів в процесі використання нових ГО повинні відбуватися на рівні понадфразової єдності.

Для формування навичок володіння пасивним граматичним мінімумом пропонуються наступні способи (Іванова, 2019):

«Ознайомлення з новими ГО

- Подача та пояснення функцій ГО
 - здогадка за контекстом;
 - аналіз.

Автоматизація дій студентів з новими ГО

- заповнення пропусків у тексті;
- вибір значення ГО з кількох значень;
- знаходження ГО у тексті;
- визначення значення ГО;
- переклад ГО на рідну мову» (Ніколаєва, 2015, с. 244).

Слід зазначити, що використання стратегій запам'ятовування може бути ефективним як на етапі подачі нової ГО, так і на етапі автоматизацій МД з нею. Так, серед розглянутих нами мнемотехнік, а саме метод «ключових слів», техніка асоціативних зв'язків (графемних, образних, контрастивно-абсурдних, природніх та кінестетичних зв'язків, а також зв'язків з рідною мовою), інтелект-карти (Mind-map), римівки, ритмізація, аббревіатури, візуалізація, складання речень та вигадкування історій, доцільно використовувати на обох етапах: подачі нових ГО і подальшої автоматизації, де студенти спираються на вже використані мнемотехніки, щоб правильно застосувати правило.

Отже, маємо висновок: для професійного формування ГК необхідно враховувати низку дидактичних принципів: наочності, міцності, свідомості, наступності, активності, систематичності й послідовності, доступності і посильності, проблемності (поєднання теорії і практики).

Також слід врахувати методичні принципи, які спрямовані на успішне формування ГК: комунікативність, урахування РМ і культури, інтегрованого

навчання видів МД та аспектів мови, домінуючої ролі вправління, розвитку автономності студентів, професійно спрямованого навчання.

Зрештою, слід взяти до уваги два етапи ефективного формування ГК: подача та пояснення функції і значення нових ГО та автоматизація мовленнєвих дій з ними - вправління та закріплення навичок.

2.2 Характеристика вправ для формування граматичної компетентності з використанням навчальних стратегій

Основні принципи дидактики і методики, які лежать в основі формування ГК, проаналізовано і описано етапи її формування, тепер перейдемо до обґрунтування і складання групи вправ для оволодіння ГК з використанням навчальних стратегій.

З власного досвіду вивчення АМ і за результатами науково-практичного дослідження, здійсненими нами під час навчальної-виробничої практики магістерської програми з викладання англійської мови можемо стверджувати, що процес оволодіння студентами ГК є тривалим і непростим.

Проте, свідомий вибір різноманітних навчальних стратегій під час створення і підбору вправ значно полегшують формування ГК.

Доцільним вважаємо почати з вправи само-діагностики. Вправа створенна з урахуванням навчального змісту навчальної дисципліни за перший курс, окрім часових форм дієслова. Можливість самостійно перевірити свої знання має дві переваги: підвищує самосвідомість студента та активізує мотивацію. Зазначені параметри відносяться до мета стратегій. Саме вони грають вирішальну роль в оволодінні складним матеріалом, з яким не спрацьовують мнемічні прийоми, про які детально описала Ю.І. Іванова (2019) в соєму магістерському дослідженні про навчальні стратегії і формування ГК.

Ця вправа-тест містить 10 запитань і чотири варіанта відповідей до кожного і відноситься до рецептивно репродуктивної за типом сприймання і видачі інформації.

Діагностуємий має зрозуміти зміст речення, розпізнати правильний варіант із запропонованих і відтворити повністю дане речення правильно, тобто, як написано в підручнику з методики – здійснити *рецептивно-репродуктивні* дії.. В кінці теста за ключами-відповідями можна оцінити, який граматичний матеріал

потрібно краще опанувати, щоб досягти більшої точності в виборі граматичних одиниць.

Ця вправа належить до навчально-вмотивованих, має суто навчальну мету і не є комунікативною, адже студент виконує мовні дії поза мовленнєвим контекстом і тримає фокус уваги на граматичних формах.

Цю вправу можна використовувати як для індивідуальної само-оцінки так і для фронтальної перевірки знань.

Діагностичний тест для студентів другого курсу на ПУіПМАМ на визначення, набутих на першому курсі, знань з граматики АМ курсі (Додаток 3).

Щоб правильно сприймати інформацію АМ не достаньо знати граматичні вправи, а також потрібно мати навичку розпізнавати лексику. Окрім розуміння значення слова, важливо ще мати достатньо гостру і треновану увагу і здатність її перемикаєти з теми на тему і з контексту на контекст.

Такі лексично-дидактичні вправи можна використовувати для перевірки виучуваної лексики з загальної теми, так і для активації пізнавальної активності на початку практичного заняття в цілому. Далі пропону в якості прикладу дві вправи з презентації під час практичного заняття. Дано тему і набір літер в таблиці, серед яких потрібно виокремити три слова з теми. Таким чином активується вибіркоче сприйняття і розпізнавання знайомих слів.

Для автоматизації дій з граматичними одиницями ми можемо запропонувати широко вживаний тип вправ, як на приклад, рольову гру. Необхідним атрибутом якої буде діалог. Такий текст містить виучувані граматичні одиниці в комунікативному контексті. Такий діалог передбачає рецептивну і репродуктивну мовну і мовленнєву дії.

Проаналізувавши всі використані нами вправи для формування ГК в рамках змісту навчання студентів другого курсу ми знагодимо спільні ознаки класифікації з тією, яка запропонована в роботі Ю.І. Іванової (2019)

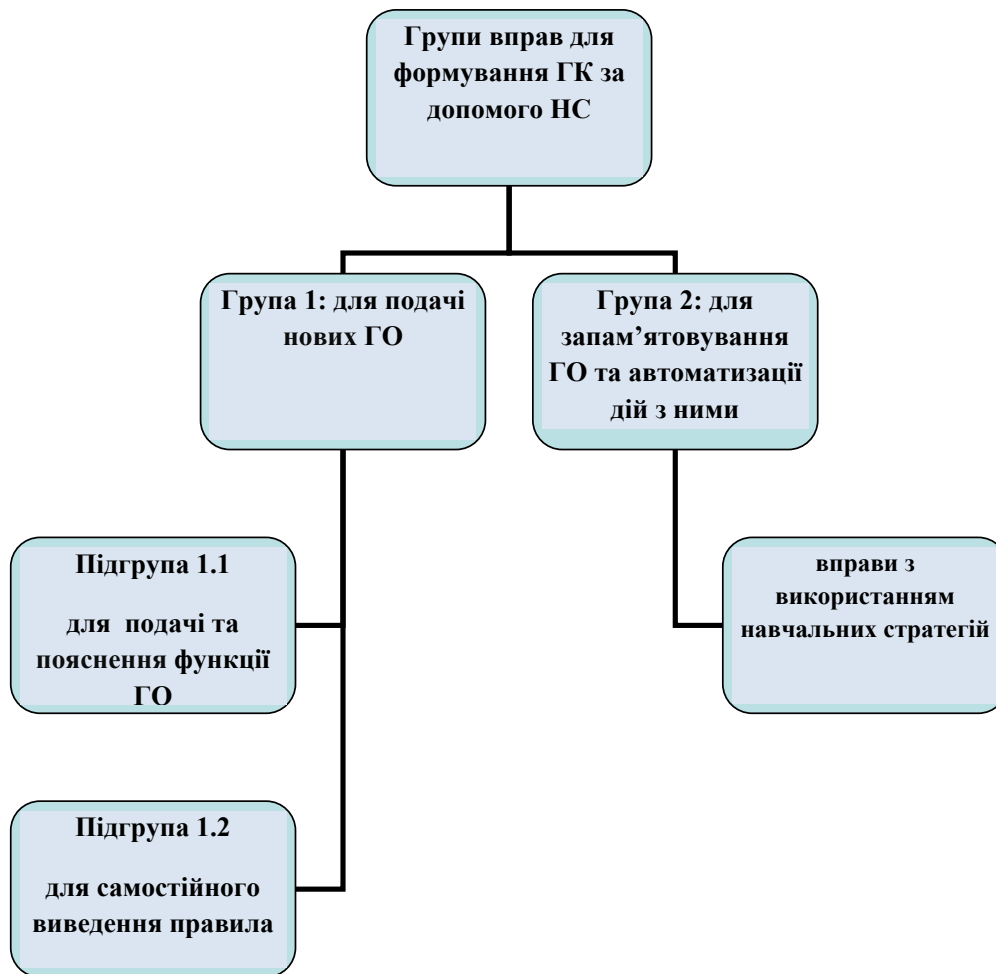

Рис. 2.2. Групи вправ для інтегрованого формування ГК і НСК

Отже, підрозділ 2.2. являє собою характеристику типів і видів вправ, де описані їх особливості для формування граматичних навичок з використанням мнемотехнік у процесі вивчення нових або повторення граматичних одиниць було проілюстровано прикладами. Було визначено дві групи вправ відповідно до етапів формування ГК з використанням мнемотехнік та метакогнітивних стратегій. В одній підгрупі вправ відбувається подача нових ГО і розуміння їх функцій, в іншій підгрупі, яка не поділяється на підгрупи, вправи створенні для запам'ятовування нових ГО.

Find three 'dining room' words

1	2	3	4	5	6
o	p	b	s	e	p
f	n	m	t	y	t
s	a	u	s	e	r
j	u	g	d	h	a
l	r	s	a	x	y

Наступна вправа дає опору у вигляді значень слів рідною мовою і набору літер для кожного слова. Завдання написати правильно слово або продиктувати по-буквах, якщо вправа виконується в якості усної активації пізнавальної діяльності студентів і співвіднести із значенням з метою формування орфографічної компетентності, як частина мовної.

Vocabulary. Unscramble 'kitchen' words and match them with meaning:

1. <u>nbko</u>	a. Прилад, пристрій
2. <u>sovet</u>	b. Духовка
3. <u>fetbfu</u>	c. Ручка на плиті
4. <u>sorwrkcew</u>	d. Штопор
5. <u>nusltei</u>	e. буфет

Дві попередні вправи стратегічно обгрунтовано і доцільно використовувати при формуванні ГК, як допоміжний дидактичний прийом для інтеграції знань

граматики АМ з контентом теми, на якій буде відпрацьовуватись автоматизм навички.

2.3. Пробне навчання з використанням комплексу вправ для формування граматичної компетентності за допомогою навчальних стратегій та перевірка його ефективності

Дослідивши структуру ГК, етапи та принципи її формування, та обґрунтувавши групи вправ для інтегрованого формування ГК і НСК, ми розробили комплекс вправ для оволодіння ГК за допомогою НС (див. Додаток Б). Задля перевірки його ефективності ми вдалися до такого методу як пробне навчання. Опис етапів і методику вимірювання запозичили з роботи Ю. Ю. Іванової (2019).

«Пробне навчання проводилося у I семестрі 2023 навчального року під час виробничої педагогічної практики. У ньому взяли участь 10 студентів спеціальності «Середня освіта» (французька). Пробне навчання тривало 20 академічних годин.

Під час пробного навчання ми мали на меті виконання наступних завдань:

- 1) розробка гіпотези пробного навчання;
- 2) розробка та проведення вхідного тестування з метою визначення рівня сформованості ГК у студентів та рівня володіння навчальними стратегіями;
- 3) вивчення навчальних матеріалів та розробка на їх основі комплексу вправ для формування ГК за допомогою навчальних стратегій;
- 4) проведення завершального тестування з метою отримання результатів пробного тестування;
- 5) проведення аналізу та інтерпретації результатів пробного навчання.

Таким чином, нами було дотримано вимоги до організації пробного навчання, які передбачали наступні фази:

1. Організація;
2. Реалізація;
3. Констатація;
4. Інтерпретація.

Під час організаційної фази ми визначили мету пробного навчання, розробили гіпотезу, підготували навчальні матеріали, розробили тести для вхідного і завершального зрізів та розробили критерії оцінювання рівня сформованості ГК.

Нашою головною *метою* була перевірка ефективності методики формування ГК у студентів другого курсу, а саме процесів запам'ятовування і використання ГО за допомогою мнемотехнік. Спираючись на теоретичні засади розглянуті у попередніх підрозділах, була сформульована *гіпотеза пробного навчання*, а саме: формування ГК у студентів II курсу буде ефективнішим за умови використання у навчальному процесі обґрунтованого і розробленого комплексу вправ з метою оволодіння студентами ГК за допомогою відібраних навчальних стратегій.

Сформулювавши гіпотезу методичного дослідження та його мету, розглянемо структуру дослідження, яка представлена в табл. 2.1.

Таблиця 2.1.

Структура методичного дослідження

Етапи дослідження	Час проведення	Кількість аудиторних годин	Завдання етапів
1. Вхідне опитування Вхідне тестування	06.10.23	2 години	1) дізнатися як проходять практичні заняття з граматики; 2) визначити початковий рівень сформованості ГК і НСК
2. Пробне навчання	10.10.23 – 25.10.23	12 години; із них 6 годин – для формування ГК і НСК	1) підтвердити доцільність використання навчальних стратегій; 2) перевірити ефективність розробленого комплексу вправ і завдань для формування ГК у майбутніх вчителів
3. Вихідне тестування Вихідне опитування	27.10.23.	Останнє заняття	1) визначити підсумковий рівень сформованості ГК і НСК; 2) визначити, які навчальні стратегії були найефективнішими

Розглянемо визначені етапи докладніше.

Проведення вхідного опитування та тестування (див. Додаток А та Додаток В).

Вхідне опитування та тестування, проведене на першому занятті з англійської мови, дало змогу визначити, як проходять практичні заняття з граматики та рівень сформованості ГК та володіння студентами навчальними стратегіями (див. Додаток А). Вхідний зріз було проведено також на першому занятті з англійської мови з метою визначення рівню сформованості ГК та рівню володіння навчальними стратегіями (див. Додаток В).

Вхідне тестування складалося з 3 етапів:

1. Протягом 10 хвилин студенти вивчали 10 граматичних одиниць (омонімів);
2. Студенти відтворювали вивчені граматичні одиниці;
3. Студенти описували способи, за допомогою яких вони запам'ятовували 10 запропонованих ГО.

Цей зріз дав нам змогу перевірити обізнаність студентів у використанні прийомів мнемотехніки під час вивчення нових граматичних одиниць. Тест оцінювався за наступним критерієм: правильність відтворення виучених ГО. За цим критерієм можна було максимально отримати 50 балів (1 слово = 5 балів).

Проведення пробного навчання

Пробне навчання тривало 20 академічних години. На ознайомлення студентів з мнемотехніками та вивчення нових ГО з їх допомогою відводилося на кожному занятті не більше 15 хвилин.

Пробне навчання було спрямоване на оволодіння студентами ознайомлення студентів з наступними мнемотехніками, які мали оптимізувати процес формування ГК:

- складання «карт пам'яті» (Mind-map);
- складання речень та історій;
- візуалізація та незвичне зображення ГО (ГФ та ГС).

На кожній парі студентам пропонувалася для ознайомлення нова мнемотехніка, за допомогою якої вони вивчали нові ГО. Цікавим є той факт, що дуже багато мнемотехнік були вже знайомі студентам. Вони просто не усвідомлювали, що під час вивчення ГО вони насправді використовували техніки запам'ятовування нових ГФ або ГС й до пробного навчання. Просто студенти робили це на підсвідомому рівні. Проте роз'яснення щодо правильного використання цих навчальних технік значно покращили та пришвидшили процес запам'ятовування нових ГО.

Слід зазначити, що студентам до вподоби прийшлась така мнемотехніка як візуалізація та когнітивні стратегії такі як самостійне виведення правил, аналіз структур. Найлегшими мнемотехніками були названі створення «карт пам'яті», а найскладнішою – вигадкування історій з новими ГО. Необхідно відмітити одну талановиту студентку, яка була захоплена такою технікою як візуалізація та незвичне зображення слів, і створила ряд малюнків до теми «Омоніми» (див. Додаток З).

Проведення завершального тестування та опитування

Метою проведення завершального зрізу було визначення кінцевого рівня навичок використання різних мнемотехнік під час вивчення нових ГО (див. Додаток Г).;

Завершальний зріз було проведено у групі на останньому занятті пробного навчання. Схема проведення завершального зрізу була ідентичною зі схемою проведення вхідного зрізу (див. Додаток Г).

Завершальне тестування складалося з 3 етапів:

1. Протягом 10 хвилин студенти вивчали 10 ГО;
2. Студенти відтворювали вивчені ГО;
3. Студенти описували способи, за допомогою яких вони вивчали 10 запропонованих ГО.

Тест оцінювався за наступним критерієм: правильність відтворення виучених ГО. За цим критерієм можна було максимально отримати 50 балів (1 граматична одиниця = 5 балів).

Після цього студенти виконали завершальне опитування (див. Додаток Б), яке стосувалася ефективності виучених навчальних стратегій для оволодіння ГК.

Констатація результатів пробного навчання

Метою даного етапу було виявити і зафіксувати кількісні та якісні результати пробного навчання шляхом порівняння результатів обох зрізів.

Всі дані занесені до таблиці у трьох категоріях: результат вхідного зрізу, результат завершального зрізу і приріст. За даною таблицею можна прослідкувати, як покращилися результати запам'ятовування нових ГО після проведення пробного навчання в цілому та індивідуально по кожному студенту. Загальний приріст вираховується за формулою «середня сума балів після ПН - середня сума балів до ПН = приріст».

Таблиця 2.2.

Порівняльні результати вхідного та вихідного тестувань по кожному студенту

Студенти	Середня сума балів до ПН (коэф.навч.)	Середня сума балів після ПН (коэф. навч.)	Прирісту балах (коэф. навч.)
1. Бен-к С.	35 (0,35)	40 (0,4)	5 (0,5)
2. Кр -ко Д.	20 (0,2)	40 (0,4)	20 (0,2)
3. Леп-ич М.	30 (0,3)	45 (0,45)	15 (0,15)
4. Об-ч О.	25 (0,25)	40 (0,4)	15 (0,15)
5. Під-й В.	20 (0,2)	30 (0,3)	10 (0,1)
6. Пр-ко М.	10 (0,1)	20 (0,2)	10 (0,1)
7. Сір-а М.	40 (0,4)	50 (0,5)	10 (0,1)
8. Сол-б Д.	25 (0,25)	40(0,4)	15 (0,15)
9. Тул-ва В.	15 (0,15)	35(0,35)	20 (0,2)
10. Ф-ло С.	30 (0,3)	40 (0,4)	10 (0,1)
Середні показники (бал, коефіцієнт)	250:10 =25 (0,25)	380:10 =38 (0,38)	130: 10 =13(0,13)

Аналіз обох зрізів у порівнянні свідчить про те, що студенти змогли оптимізувати процес вивчення нових ГО за допомогою мнемотехнік. Не дивлячись на те, що упродовж 20 академічних годин нам вдалось лише закласти основи з використання навчальних стратегій запам'ятовування ГО, студенти відібрали для себе мнемотехніки, які полегшують їхній процес вивчення нових ГО. Найпоширенішою стратегією виявилася візуалізація.

Отримані нами результати свідчать про ефективність розробленої нами методики формування ГК.

Висновки до розділу 2

У другому розділі було вирішено останні завдання нашого дослідження: відібрано та охарактеризовано дидактичні та методичні принципи навчання, які у свою чергу мають визначати формування граматичної компетентності за допомогою навчальних стратегій. Ми розглянули етапи формування граматичної компетентності, зокрема: етап ознайомлення студентів з новими граматичними одиницями та етап автоматизації дій студентів з новими граматичними одиницями. Окрім того, ми описали основні способи пояснення функції нових граматичних одиниць.

Нами були обґрунтовані можливі групи вправ для оволодіння новими граматичними одиницями з використанням навчальних стратегій та відповідно до описаних етапів формування граматичної компетентності було укладено комплекс вправ. Даний комплекс укладено на основі обґрунтованих нами двох груп вправ: 1) для подачі і ознайомлення з новими граматичними одиницями за допомогою стратегій мнемотехніки, який складається з двох підгруп та 2) для запам'ятовування і автоматизації дій з новими граматичними одиницями за допомогою навчальних стратегій.

З метою перевірки ефективності розробленого комплексу вправ було проведено пробне навчання, результати якого підтверджують сформульовану нами гіпотезу. Результати пробного навчання є позитивними, адже середній приріст запам'ятованих граматичних одиниць склав 13 балів, що підтверджує нашу гіпотезу та доводить, що використання мнемотехнік та когнітивних стратегій значно покращує та полегшує процес запам'ятовування та використання нових граматичних одиниць.

ВИСНОВКИ

Питання успішного формування граматичної компетентності набуває все більшого значення, адже без граматичних навичок вивчення іноземної мови та її розуміння є неможливим. Актуальність цього питання зумовила вибір теми нашої кваліфікаційної роботи та окреслила предмет нашого дослідження, а саме методику формування німецькомовної граматичної компетентності студентів за допомогою навчальних стратегій.

Метою дослідження було теоретичне обґрунтування та практична розробка методики формування граматичної компетентності за допомогою навчальних стратегій у студентів II курсу та перевірка під час пробного навчання ефективності розробленого комплексу вправ.

У ході дослідження було вивчено сучасний стан наукової думки щодо формування граматичної компетентності. Було досліджено зміст та структуру граматичної компетентності та особливості її формування на початковому ступені навчання. Було розглянуто розглянули вимоги до граматичної компетентності згідно з типовою програмою з німецької мови, а саме здатність студента: рецептивно та продуктивно використовувати нову граматику в усній та письмовій комунікації; варіювати ГО так, щоб не було повторів під час мовлення; структурувати та систематизувати вивчену граматику; розуміти та брати до віdomу, що граматичні структури німецької мови не завжди тотожні з граматичними структурами рідної мови і тому не можуть бути просто перекладеними, або перенесеними з рідної мови та потребують іншої техніки семантизації.

Окрім того, було визначено основні труднощі формування граматичної компетентності, а саме, труднощі, зумовлені індивідуальними особливостями студентів; труднощі, зумовлені іноземною мовою, що вивчається; труднощі, зумовлені умовами навчання.

Під час дослідження було розглянуто психологічні та психолінгвістичні особливості запам'ятовування нових граматичних одиниць студентами другого

курсу. Було визначено, що в процесі навчання у студентів 2 курсу переважає довільна пам'ять, тобто, вивчення нових лексичних одиниць відбувається механічно, що можна назвати «зазубрюванням». Як наслідок цього, вивчений граматичний матеріал не потрапляє до довготривалої пам'яті, а залишається у короткочасній та забувається. Саме тому нашим завданням є організація процесу ефективного вивчення граматичних одиниць та структур з залученням навчальних стратегій запам'ятовування.

Ми надали визначення навчальній стратегії, розглянули та порівняли різні їхні класифікації та обрали класифікацію Т. М. Олійник, яка найбільше відповідає меті нашого дослідження – дослідити вплив навчальних стратегій на формування граматичної компетентності. Ми визначили роль та місце стратегій запам'ятовування у системі навчальних стратегій. З'ясували, що студенти вже володіють такими стратегіями, як техніка асоціативних зв'язків, візуалізація, складання речень та вигадкування історій. Ми визначили, що під час пробного навчання необхідно ознайомити студентів з такими навчальними техніками як створення семантичних карт та ритмізація, самостійне виведення та розширити знання студентів про вже відомі студентам техніки, які вони використовують без усвідомлення.

Нами були відібрані та охарактеризовані дидактичні та методичні принципи навчання, які детермінують процес формування граматичної компетентності з використанням навчальних стратегій. Ми розглянули етапи формування граматичної компетентності та особливості їх перебігу. Першим етапом є ознайомлення студентів з новими граматичними одиницями. Другим етапом є автоматизація дій студентів з новими граматичними одиницями. З огляду на окреслені етапи нами було розроблено дві групи вправ для формування граматичної компетентності за допомогою стратегій запам'ятовування: для подачі і ознайомлення з новими граматичними одиницями та для автоматизації дій з ними.

Наступним кроком дослідження було пробне навчання, яке складалось з трьох етапів: підготовка навчального матеріалу (комплексу вправ) згідно із розробленою методикою навчання, проведення пробного навчання та його контроль і оцінка. Задля отримання результатів пробного навчання було проведено два опитування і два тестування: перед початком пробного навчання та після нього. Пробне навчання тривало 20 академічних годин з 09.10 по 27.10.2023 у групі СОан 18-22.

Упродовж пробного навчання студенти виконували розроблені нами вправи, знайомилися з новими мнемотехніками та використовували їх під час вивчення нових граматичних одиниць. Позитивні результати завершального зрізу, а саме те, що середній приріст запам'ятованих граматичних одиниць склав 13 балів, підтверджує нашу гіпотезу та доводить, що використання мнемотехнік та самостійне виведення правил значно покращує та полегшує процес запам'ятовування і використання нових граматичних одиниць.

Кількість стратегій запам'ятовування, які можна використовувати під час вивчення нових граматичних одиниць, не обмежується обраними нами стратегіями. Питання використання інших стратегій залишається відкритим. Варто зазначити, що вплив навчальних стратегій на формування інших мовних та мовленнєвих компетентностей вимагає подальшого дослідження.

РЕЗЮМЕ

Кваліфікаційна робота присвячена темі «Методика інтегрованого формування граматичної і навчально-стратегічної компетентності майбутніх учителів англійської мови». Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, резюме українською і англійською мовами, списку використаних джерел і додатків.

У першому розділі міститься інформація про зміст та структуру граматичної компетентності та особливості її формування на початковому ступені навчання, психологічні та психолінгвістичні особливості запам'ятовування нових граматичних одиниць студентами та роль і характеристику навчальних прийомів і стратегій для оволодіння граматичним матеріалом.

Другий розділ присвячений принципам та етапам формування граматичної компетентності. У ньому описано закономірності та способи формування граматичної компетентності за допомогою навчальних стратегій, обґрунтовано групи вправ для інтегрованого навчання граматичної компетентності з навчально-стратегічною, висвітлено організацію, процес та результати пробного навчання студентів другого курсу.

У висновках до всієї роботи висвітлені результати дослідження граматичної компетентності та пробного навчання і доведена актуальність кваліфікаційної роботи.

Ця кваліфікаційна робота складає разом із списком використаних джерел та додатками 104 сторінки, серед яких 84 сторінок займає головна частина. Список використаних джерел налічує 76 посилання, серед яких 50 джерела українською мовою, 14 - англійською –та 6 – іспанською та 6 посилань на ілюстрації.

Ключові слова: граматична компетентність, граматична одиниця, мнемотехніка, навчальні стратегії.

SUMMARY

The graduation thesis is devoted to the study of the problem of formation of grammatical competence by second-year students by means of mnemonics.

The diploma consists of introduction, two chapters, conclusion, summary in both Ukrainian and English, bibliography, and appendix.

The first chapter is dedicated to information about the structure of grammatical competence and special features of its formation at the starting point of studying. The main psychological and psycholinguistic features of mastering students with grammatical competence were researched. The learning strategies for the formation of grammatical competence are described and their role is determined.

The second chapter deals with basic principles and phases of formation of grammatical competence. The main ways of formation of grammatical competence by means of learning strategies are found out. Organization, process, and results of the trial lessons are described.

The diploma consists of 104 pages including bibliography. The major part of the research occupies 86 pages. The bibliography contains 76 references. There are 50 references to the Ukrainian authors, 14 references to the English ones and 6 – to the Spanish ones and 11 to the pictures.

Key-words: grammatical competence, grammatical item, mnemonics, learning strategy.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Александренко, Є. (2022а). Робоча програма навчальної дисципліни “Практична граматики англійської мови” для студентів II курсу, спеціальність 014 Середня освіта, спеціалізація 014.021 Англійська мова і література, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, освітньо-професійна програма Іноземні мови та літератури, методика навчання іноземних мов і зарубіжної літератури (англійська і друга західноєвропейська мова) денна форма здобуття вищої освіти . *КНЛУ*. <https://german-roman.knlu.edu.ua/student/subject/course2>
- Александренко, Є. (2022b). Робоча програма навчальної дисципліни “Практика усного і писемного мовлення англійської мови” для студентів II курсу, спеціальність 014 Середня освіта, спеціалізація 014.021 Англійська мова і література, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, освітньо-професійна програма Іноземні мови та літератури, методика навчання іноземних мов і зарубіжної літератури (англійська і друга західноєвропейська мова) денна форма здобуття вищої освіти . *КНЛУ*. : <https://german-roman.knlu.edu.ua/student/subject/course2/>
- Allen , J. (1990). Pedagogic Grammar . *The Edinburgh Course of Applied Linguistics*, 3(1990), 59–92.
- Андрущенко , А. (2016). *Методика формування франкомовної граматичної компетентності у майбутніх філологів (французька мова після англійської)*.

Ángeles Sánchez Trujillo , M. (2021). Competencia profesional en futuros docentes de español como lengua extranjera. Professional competence in future teachers of Spanish as a foreign language . *Revista de Didáctica Español Lengua Extranjera*, 2019(32), 19. <https://marcoele.com/edicion/acceso-abierto/>

Бей, І. (2019). Актуальні проблеми викладання іноземних мов у закладах вищої освіти України. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Івано-Франківськ, 21-22 березня 2019 р.* http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2010/10OLKUAM.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1

Biggerplate.com Ltd. (2008). *Mind-map*.

<https://www.biggerplate.com/Mindmaps/Qghtiapk/English-Grammar-Modal-Verbs>. <https://www.biggerplate.com/mindmaps/qghtiapk/english-grammar-modal-verbs>

Білянська, І. (2018). *Формування англомовної аудитивної компетентності майбутніх учителів із використанням аудіокниг художніх творів коледжах* .

Бондарчук, І. (2019а). *Формування навчально-стратегічної компетентності в писемному мовленні у майбутніх учителів англійської мови в контексті рефлексивного підходу* .

- Бондарчук, І. (2019b). *Методика формування у майбутніх учителів англійської мови мови навчально-стратегічної компетентності в писемному мовленні на основі комбінованих технологій* .
- British Council. (2021). *Might*. British Council. www.britishcouncil.org.ua/blog/might-how-and-when-to-use-it
- Бурак, М. (2019). *Взаємопов'язане формування у майбутніх викладачів англійської мови професійно орієнтованої компетентності в говорінні та інформаційнокомунікаційної компетентності* .
- Cambridge University Press. (2000). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*. Council of Europe.
<https://rm.coe.int/16802fc1bf>
- Canale, M., & Swain, M. (1980). *Theoretical bases of communicative approaches to second language testing and teaching* . *Applied Linguistics*(1980), 47.
- Черниш, В. (2012). Навчання іншомовного діалогічного мовлення в аспекті компетентнісного підходу. *Навчання іноземних мов в школі / Іноземні мови* , 4(72).
- Черноватий, Л., Карабан, В., & Рябих, М. (2004). *Практичний курс англійської мови: Підручник для студентів молодших курсів вищих закладів освіти (філологічні спеціальності та спеціальність “Переклад”)* (р. 404). Нова книга.
- Chernovaty, L. M. (2017). Pedagogical grammar as the framework of research in teaching foreign languages part 1. Levels and Types of Grammar. *Teaching*

Languages at Higher Educational Establishments at the Present Stage.

Intersubject Relations, 2017(29), 157–166.

Даниленко, О. (2018). Формування продуктивної граматичної компетентності майбутніх учителів у процесі навчання англійської мови після німецької за допомогою підсистеми вправ для самостійної роботи . *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Серія: педагогіка*(2).

Delgado, R., Delgadillo, R., & Munguía, M. (2020). Un modelo para la formación docente en español como lengua extranjera. *Decires, Revista Del Centro de Enseñanza Para Extranjeros*, 20(24), 170–190.

<http://revistadecires.cepe.unam.mx/articulos/art24-11.pdf>

Деркач, А. (2018). Інтенсивні методи навчання іноземних мов. *Науковий часопис НПУ ім.. М. П. Драгоманова*, 60(60), 132–135.

Ференчук-Піонтковська , І. (2019). *Методика формування німецькомовної компетентності в читанні публіцистичних текстів у майбутніх філологів.*

Fernández, B. , G. (2018). The role of grammar in language teaching: A review of the literature. *Porta Linguarum*, 2018(29), 7–20.

Філіпська, В. (2020). Розвиток професійно орієнтованого діалогічного мовлення студентів . *Актуальні проблеми викладання іноземних мов у навчальних закладах : матеріали Міжнар. наук.-метод. семінару , Харків(22 січ. 2020 р.)*. <https://core.ac.uk/download/333962175.pdf>

- Гарнік, І., & Ніколаєва, С. (2023). Етапи реалізації проєктної технології у навчанні англійського монологічного мовлення майбутніх учителів . *Матеріали Міжнародної науково-практичної відеоконференції “Наративи сучасної України у світовій геополітиці,” 18–19 травня(2023), 597–599.*
Видавничий центр КНЛУ.
- Гладуш, Н., & Павлюк, В. (2019). *Contrastive Grammar: Theory and Practice = Порівняльна грамати́ка: теорія і практика: навч. посіб.* ун-т. ім. Б. Грінченка; Нац. ун-т “Києво-Могилянська акад.”
- Гольцова, М. (2020). *Practical Guide to Learning English for Second Year University Students Specialising in Philology and Translation Studies.* Видавничий центр КНЛУ. (Original work published 2020)
- Н. Ponce , Н. (2019). Ponce Formación inicial del maestro y competencia gramatical para su práctica docente. *Revista de Humanidades, 2019(July).*
https://www.researchgate.net/publication/334510234_Formacion_inicial_del_maestro_y_competencia_gramatical_para_su_practica_docente
- Hedge, T. (2000). *Teaching and Learning in the Language Classroom* (p. 448). Oxford University Press.
- Hymes, D., Brumfit, V., & Johnson, K. (1979). On communicative competence. *The Communicative Approach to Language teaching.* In *London: Oxford Univ. Press* (pp. 5–27). Oxford Univ. Press.

- Іванова, Ю. (2019). *Методика інтегрованого формування граматичної і навчально-стратегічної компетентності майбутніх вчителів німецької мови*.
- Кавицька, Т., & Осідак, В. (2018). Контроль та оцінювання у навчанні граматики англійської мови студентів-філологів. *Ars Linguodidacticae*, 2018(2), 45–55.
http://nbuv.gov.ua/UJRN/artlin_2018_2_8
- Харковський, Є. (2021). *Вивчення іноземних мов як важливий чинник адаптації підростаючого покоління до самостійного життя, самореалізації його в професійному й особистому плані*.
- Кокоріна, Л., & Літунова, М. (2020). Комунікативно спрямовані методи і прийоми навчання граматики англійської мови. *Науковий збірник “Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка,”* 2(27), 128–132.
- Кол., авторів. (2012). *Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів* (І. Прокопенка, Ed.). Фоліо.
- Козаченко, І. (2015). Імпліцитний та експліцитний підходи у процесі вивчення граматики англійської мови. *Science and Education a New Dimension. Philology*, 29(116). www.seanewdim.com.
- Крикніцька І., У. (2022). *Робоча програма навчальної дисципліни “Практика усного і писемного мовлення англійської мови” для студентів II курсу, спеціальність 014 Середня освіта, спеціалізація 014.021 Англійська мова і*

література, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, освітньо-професійна програма Іноземні мови та літератури, методика навчання іноземних мов і зарубіжної літератури (англійська і друга західноєвропейська мова) денна форма здобуття вищої освіти .

Kroll, J. F., De Groot, A., & eds. (2005). *Handbook of Bilingualism: Psycholinguistic Approaches* (p. 588). Oxford University Press.

Larsen-Freeman , D. (1986). *Techniques and Principles in Language Teaching* (p. 182). Oxford Univ. Press.

Lecumberri, M. L. , G., & Mayo, M. P., G. (2017). Teaching grammar in context: Why and how? *System*, 2017(66), 148–159.

Leech , G. (1994). Students' grammar – teachers' grammar – learners' grammar / Geoffrey Leech . *Grammar and the Language Teacher* , Prentice Hall *international English language teaching*(1994), 17–94.

Левченко, Н., & Ніколаєва, С. (2023). Стратегії оволодіння майбутніми вчителями англійської мови граматичною компетентністю мови. // “*Ad Orbem per Linguas. До світу через мови*”. Матеріали Міжнародної науково-практичної відеоконференції “Наративи сучасної України у світовій геополітиці,” 18–19 травня(2023), 613–615. Видавничий центр КНЛУ.

López-Serrano, S., & Martínez-Arbelaiz, A. (2016). The role of grammar instruction in second language learning: a review. *International Journal of English Studies*, 16(1), 131–151.

Методика викладання іноземних мов і культур. (2013). Ленвіт.

- Нечепоренко, М. (2019). *Формування готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійно-особистісного саморозвитку*.
- Ніколаєва, С. (2003). *Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання*. Ленвіт.
- Ніколаєва, С. (2017). Від навчання іноземної мови до міжкультурної іншомовної освіти : сторічна історія цілей навчання (1917 – 2017 р. р.). *Молодий вчений*, № 8((48)), 256–263.
- Ніколаєва, С. (2020). *Історія методики навчання іноземних мов: навчально методичний посібник для студентів магістратури та аспірантури*. Видавничий центр КНЛУ.
- Ніколаєва, С., Бігич, О., Бориско, Н., & Борецька, Г. (2013). *Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів*. Ленвіт.
- Ніколаєва, С., Борецька, Г., Майєр, Н., Устименко, М., & Черниш, В. (2015). *Сучасні технології навчання іноземних мов і культур у загальноосвітніх і вищих навчальних закладах: колективна монографія*. Ленвіт.
- Ніколаєва, С., Задорожна, І., & Дацків, О. (2016). Development of Pre–Service English Teachers’ Language Skills and Learner Autonomy via Blended Learning . *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 11(#2), 222–239.
- Ніколаєва, С., & Задорожна, Т. (2017). *Теоретичні засади історії методики навчання іноземних мов: монографія*. ТНПУ ім.. В. Гнатюка.

- Оліяр, М. (2016). *Теоретико-методологічні засади формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів.*
- Орловська, Л. (2006). . *Формування граматичної компетенції в усному мовленні на засадах інтегрованого навчання у майбутніх учителів англійської мови.*
- Орловська, Л. (2010). *Формування граматичної компетенції в усному мовленні на засадах інтегрованого навчання у майбутніх учителів англійської мови.*
- Ortega, J. L., G., & García, M., S. (2015). The effectiveness of explicit grammar instruction in ESL writing classes. *International Journal of English Linguistics. International Journal of English Linguistics*, 5(1), 117–128.
- Панченко, В. (2018). Іноваційні технології навчання англійської мови студентів університету. *Науковий журнал*, 2018(4).
- Пасічник, О. (2019). *Міжкультурна компетентність як складова іншомовної комунікативної компетентності.*
https://lib.iitta.gov.ua/725323/1/Pasichnyk_Intercultural_Competence.pdf
- Пасічник, О. (2023). Шляхи інтеграції феномену кліпового мислення в процес навчання іноземної мови у ЗВО. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі*, 2023(42), 81–93.
<https://doi.org/10.26565/2073-4379-2023-42-06>
- Плотніков, Є. (2011). *Формування англомовної рецептивної компетентності у майбутніх учителів з використанням мультимедійних навчальних засобів.*
- Rod, E. (2006). Current issues in the teaching of grammar: An SLA perspective . *Tesol Quarterly*, 40(1), 83–107. <https://>

www.academia.edu/1753904/Current_issues_in_the_teaching_of_grammar_An_SLA_perspective

- Рябих, М. (2004). *Методика навчання студентів мовних спеціальностей форм способу та часу англійського дієслова* .
- Северіна, Т. (2019). Сучасні стратегії формування іншомовної граматичної компетенції майбутніх педагогів . *Викладання іноземних мов в Україні та за її межами: досвід і виклики. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Івано-Франківськ(21-22 березня 2019 р.)*.
- Шевчук, Т. (2023). *Професійно спрямоване діалогічне спілкування в процесі навчання студентів-іноземців*. Kmp.fl.kpi.ua. <http://kmp.fl.kpi.ua/>
- Скіба, Н. (2019). *Інтегроване формування іншомовної комунікативної та методичної компетентностей майбутніх викладачів англійської мови для економічних спеціальностей* .
- Склярєнко, Н. (1999). Сучасні вимоги до вправ для формування мовленнєвих навичок та вмінь . // *Іноземні мови*, 1999(3), 3–7.
- Старовойт, В., & Ніколаєва, С. (2022). Дистанційне формування в майбутніх учителів навчально-стратегічні компетентності в англійськомовному читанні мови . “*Ad Orbem per Linguas. До світу через мови*”. Матеріали Міжнародної науково-практичної відеоконференції “*Наративи сучасної України у світовій геополітиці,*” Київ(18–19 травня 2023 року).
- Сташко, Г., & Титова, Н. (2014). *Вживаємо англійську Навчальний посібник з англійської мови як другої іноземної для студентів I та II курсів*

педагогічного факультету романогерманської та української філології.

Видавничий центр КНЛУ. file:///C:/Users/nelli/OneDrive/Documents/Master-degree/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0-3/%D0%90%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0/2%20ENGLISH%20IN%20USE%202023%20Co.pdf

T. Rapid , F. (2022). Evidence Assessment: Effective Second Language Teaching Approaches and Methods . *Social Research and Information Division Knowledge and Analytical Services, Cardiff: Welsh Government*(GSR report number 31/2018). <https://gov.wales/statistics-and-research/assessment-effective-second-language-teaching-approaches-methods/?lang=en.%20pdf>.

Тарнапольський, О. (2008). *Методика навчання студентів вищих навчальних закладів письма англійською мовою* (р. 288). Нова книга.

Томашевська, А. (2019). *Формування у майбутніх фармацевтів англомовної лексичної компетентності в читанні та говорінні у процесі самостійної роботи.*

Труханова, Т. (2012). Підходи у навчанні діалогічного мовлення. *Наукові записки, Серія: Філологічні науки. , 104(2).*
https://core.ac.uk/display/53035679?utm_source=pdf&utm_medium=banner&utm_campaign=pdf-decoration-v1

- Вітвицька, В. (2017). *Професійна освіта в умовах інтеграційних процесів: теорія і практика : збірник наукових праць* (В. Вітвицька, Ed.). ФО-П “Н. М. Левковець.”
- Вовк, О. (2006а). Методика навчання граматичного аспекту спілкування студентів-філологів. *Studia Germanica et Romanica*, 3(№1(7)), 144–155.
- Вовк, О. (2006б). Схема як спосіб організації знань при навчанні студентів-філологів практичної граматики англійської мови . *Вісник КНЛУ. Серія: Педагогіка та психологія*, 11(Педагогіка та психологія), 86–91.
- Задорожна, І. (2012). *Теоретико-методичні засади організації самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англійською комунікативною компетенцією.*
- Задорожна, О. (2017). Сутність поняття стратегічної компетентності в сучасній лінгводидактиці. *Науковий вісник Ужгородського університету, Серія “Педагогіка. Соціальна робота”*(2(41)), 102–108.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А. Анкета 1 для анонімного визначення самооцінки студентів сформованості в них мовних і мовленнєвих компетентностей та труднощів у навчанні	83
ДОДАТОК Б. Результати анонімного самооцінювання студентів за Анкетною 1.87	
ДОДАТОК В. Зміст НСК.....	92
ДОДАТОК Г. Матеріали пробного навчання.....	93
ДОДАТОК Д. Матеріали участі у науковій конференції КНЛУ	97
ДОДАТОК Е. Вимоги до рівня володіння студентами 2-го курсу граматичною компетенцією (за Задорожною І. П.).....	104

ДОДАТОК А

Анкета 1 для анонімного визначення самооцінки студентів сформованості в них мовних і мовленнєвих компетентностей та труднощів у навчанні

Опитувальник для СОа18-22

Граматична англійськомовна компетентність у студентів 2 курсу КНЛУ (самооцінка)
(анонімне дослідження для магістерської роботи)

Я вступила до КНЛУ з високим рівнем знань англійської мови.

- ЗНО вище 190
- Міжнародний мовний іспит на "відмінно" А
- З результатами ЗНО між 170 -190
- Інші умови
- Other...

Я оцінюю свої рецептивні та репродуктивні мовленнєві навички англійської мови як такі, що розвинуті на однаковому рівні

- Так
 - Ні
 - Other...
-

Моя оцінка з ПУПМ АМ за перший курс була

- 90-100
 - 75-89
 - 60-74
 - 0-60
-

...

Мої знання з граматики англійської мови кращі, ніж я їх можу усвідомлено застосувати в мовленні (читанні, говорінні, аудіюванні та на письмі)

- так
 - ні
 - Other...
-

Я знаю структуру граматичної компетентності

- так
- ні
- не впевнена

Коли я спілкуюся англійською мовою, я розумію, яких я припускаюся помилок

- Ні, інакше я б їх не робила
 - Так, але процес мовлення відбувається швидше, ніж я можу осмислити граматичні знання, які за...
 - Other...
-

З найбільшими труднощами з граматиною я стикаюся під час:

- Аудіювання
- Говоріння
- Читання
- Письма

...

Я вільно спілкуюся англійською мовою як усно так і письмово

- Правда про мене
- Ні, це не про мене
- Не зовсім так
- Тільки в деяких ситуація і на певні теми
- Це - моя мета!
- Other...

З найбільшими труднощами з граматикою я стикаюся під час:

- Аудіювання
 - Говоріння
 - Читання
 - Письма
 - На заняттях з теоретичної граматики
 - Other...
-

Я буду навчати інших англійської мови

- Скоріше за все, так
 - Скоріше, ні
-

...

Мої знання з граматики англійської мови кращі, ніж я їх можу усвідомлено застосувати в мовленні (читанні, говорінні, аудіюванні та на письмі)

- так
 - ні
 - Other...
.....
-

Я знаю структуру граматичної компетентності

- так
- ні
- не впевнена

ДОДАТОК Б

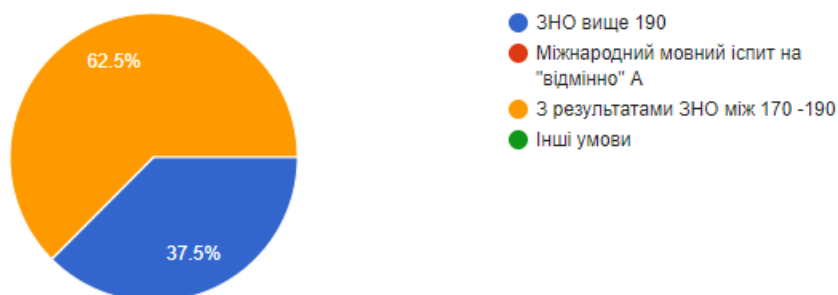
Результати анонімного опитування студентів за Анкетою 1

Питання Відповіді

Я вступила до КНЛУ з високим рівнем знань англійської мови.

 Copy

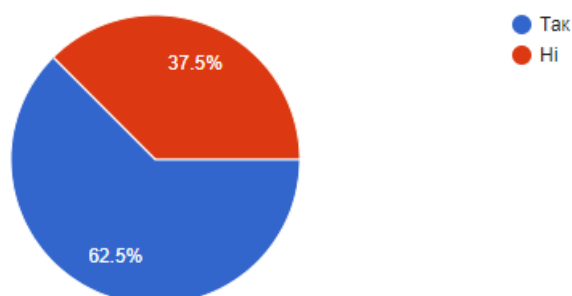
8 responses

Я оцінюю свої рецептивні та репродуктивні мовленнєві навички англійської мови як такі, що розвинуті на однаковому рівні

 Copy

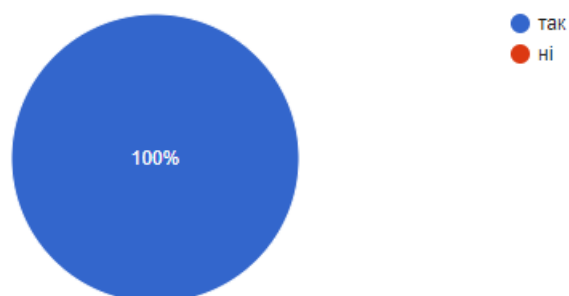
8 responses

Мої знання з граматики англійської мови кращі, ніж я їх можу усвідомлено застосувати в мовленні (читанні, говорінні, аудіюванні та на письмі)

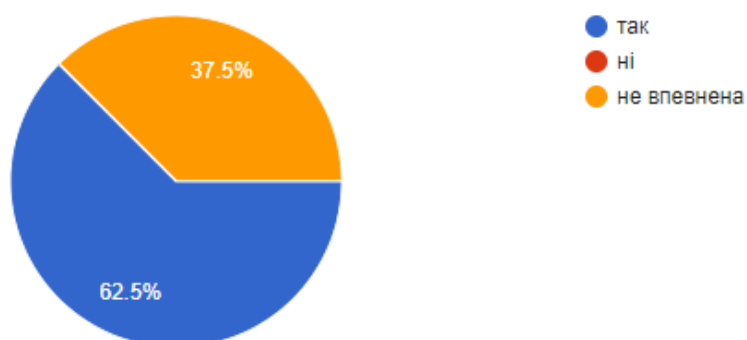
 Copy

8 responses

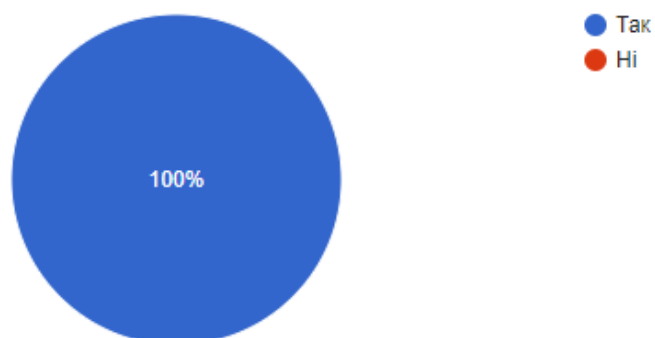
Я знаю структуру граматичної компетентності

8 responses

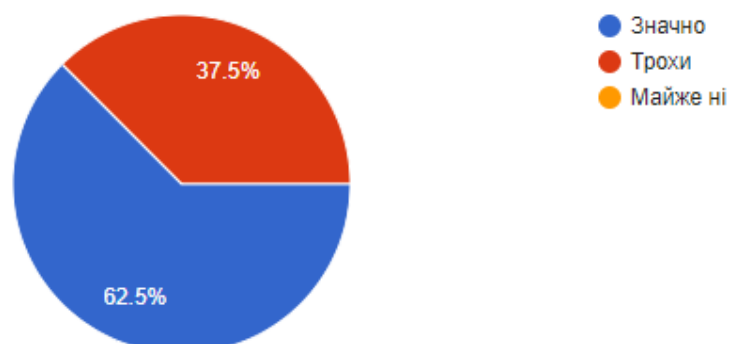
Я знаю, що мені потрібно робити, щоб підвищити рівень володіння англійською мовою

8 responses

За 1,5 роки навчання в КНЛУ знання граматики англійської мови в мене збільшилися

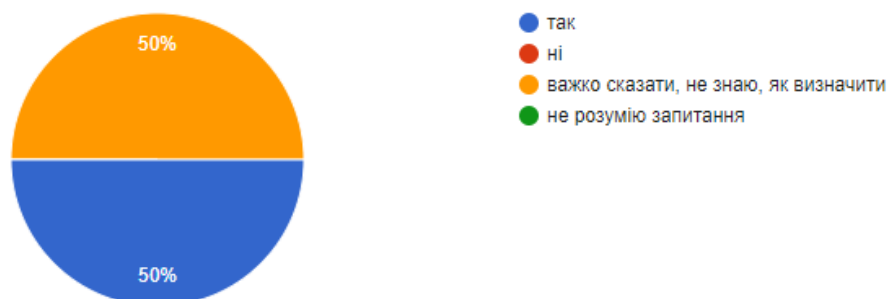
8 responses

З 1,5 роки навчання в КНЛУ я набула нових вмінь застосовувати свої знання граматики англійської мови

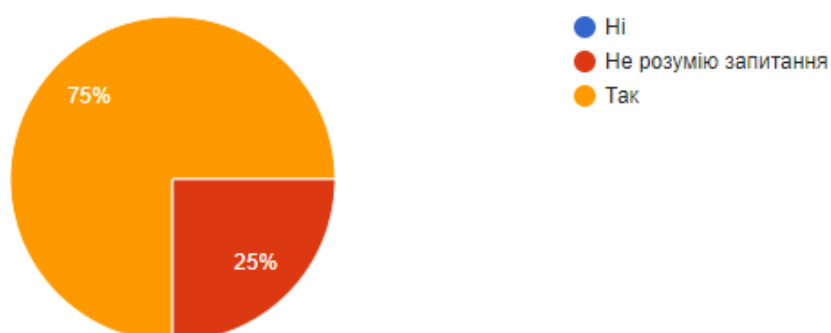
 Copy

8 responses

Я свідомо обираю обираю стратегії формування своєї англійськомовної граматичної компетентності

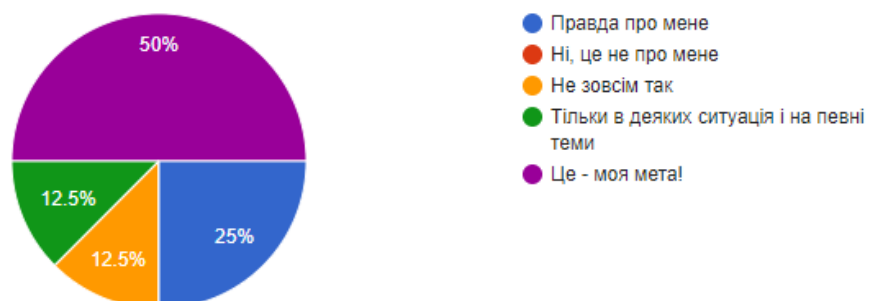
8 responses

Я вільно спілкуюся англійською мовою як усно так і письмово

 Copy

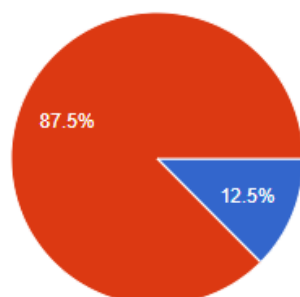
8 responses

Коли я спілкуюся англійською мовою, я розумію, яких я припускаюся помилок

8 responses

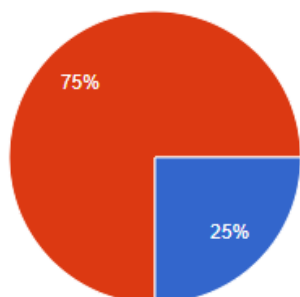

- Ні, інакше я б їх не робила
- Так, але процес мовлення відбувається швидше, ніж я можу осмислити граматичні знання, які застосовуються

З найбільшими труднощами з граматикою я стикаюся під час:

8 responses

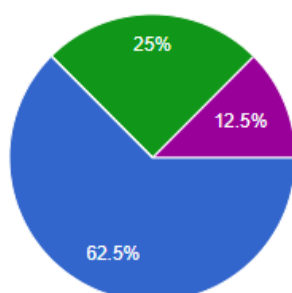

- Аудіювання
- Говоріння
- Читання
- Письма
- На заняттях з теоретичної граматики

Я буду навчати інших англійської мови

8 responses

- Скоріше за все, так
- Скоріше, ні
- Точно, ні
- Не хочу бути вчителем англійської мови
- Я вже навчаю

Що мене мотивує працювати над покращенням своєї граматичної компетентності?
Напишіть вашу відповідь

4 responses

Здатність у майбутньому грамотно та зрозуміло висловлювати власну думку, спілкуватися, не "зависаючи" перед відповіддю, а також вчити цьому дітей

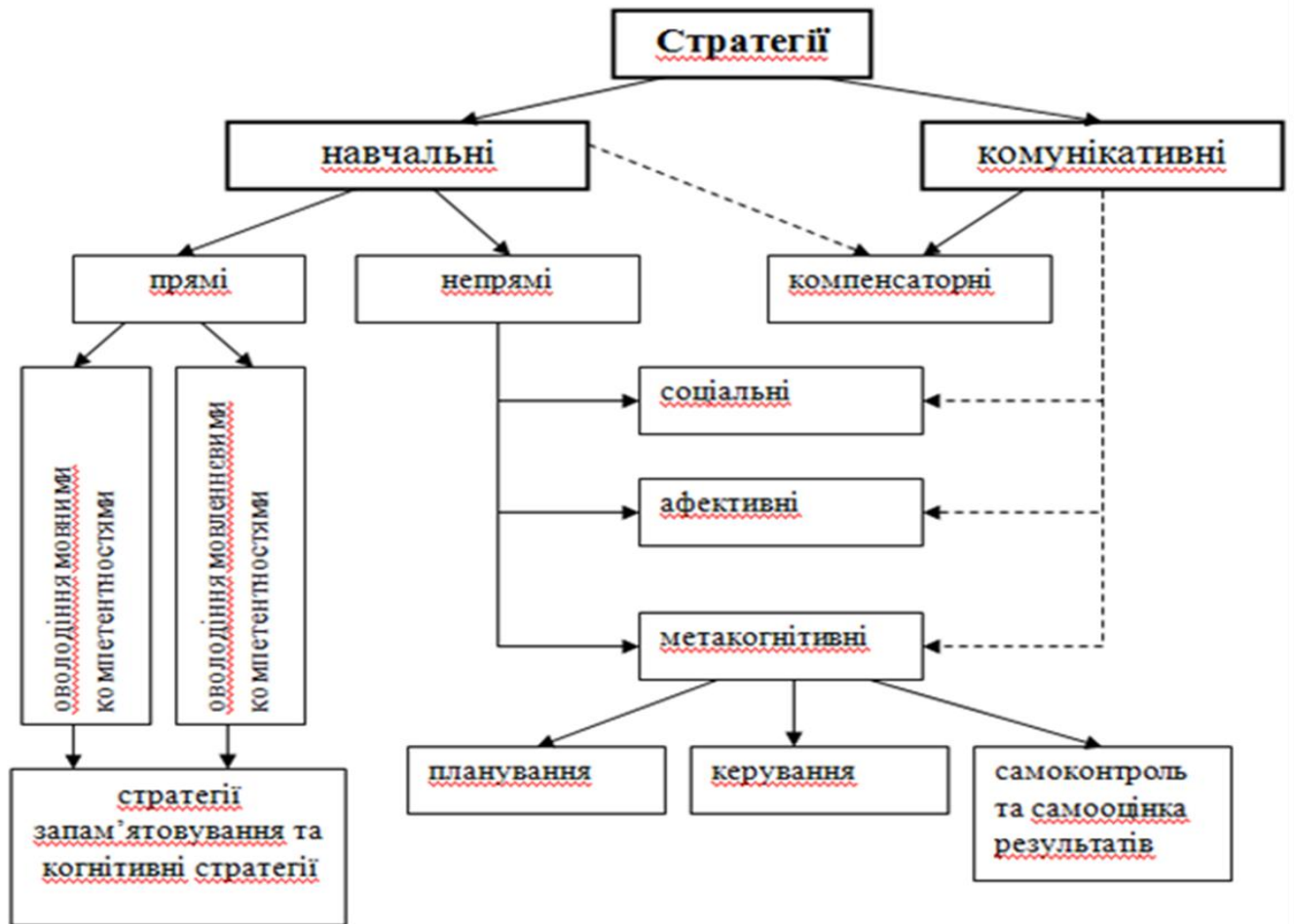
Прагнення покращувати навички

.

Бути впевненою в своїх знаннях, мати високий рівень знань

ДОДАТОК В

Зміст НСК

Класифікація стратегій (за Т. М. Олійник)

ДОДАТОК Г

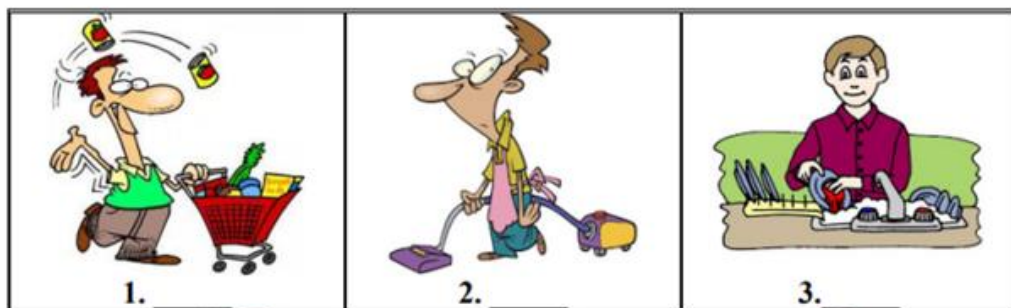
Матеріали пробного навчання

Вправа на запам'ятовування омонімів

 hair I dry my hair.	 son Dad helped his son to read.	 eight Six, seven, eight, nine, ...	 deer The deer ran through the forest.	 eye Dust blew into my eye.
 hare A rabbit is also called a hare.	 sun The sun shined brightly.	 ate Sally ate a sandwich.	 dear Dear Max, How are you?	 I 'I' is another way of saying 'me'.
 feat A heroic act is called a feat.	 forth To go forth is to go forward.	 hear I hear with my ears.	 hole The man climbed out of the hole.	 groan When I feel sick I groan.
 feet You walk on your feet.	 fourth After third comes fourth.	 here Here it is!	 whole All parts together equal a whole.	 grown The plant has grown.

Вправа на продуктивне мовлення із застосуванням двох граматичних часів з опорою на візуалізацію і запитання.

Ex. 4. Describe the pictures. Which chores are included in your duties? Who else in your family has chores? What are their chores?

Вправи на перевірку сформованості рецептивної навички розуміння Present Continuous при читанні і співвіднесенні зі значенням з опорою на візуалізацію.

2. Підбери до малюнку відповідний опис.

<p>1</p> 	<p>2</p> 	<p>3</p> 	<p>4</p>
<p>a) She is dusting the furniture.</p>	<p>b) She is watering a plant.</p>	<p>c) He is washing dishes.</p>	<p>d) She is putting things where they belong.</p>

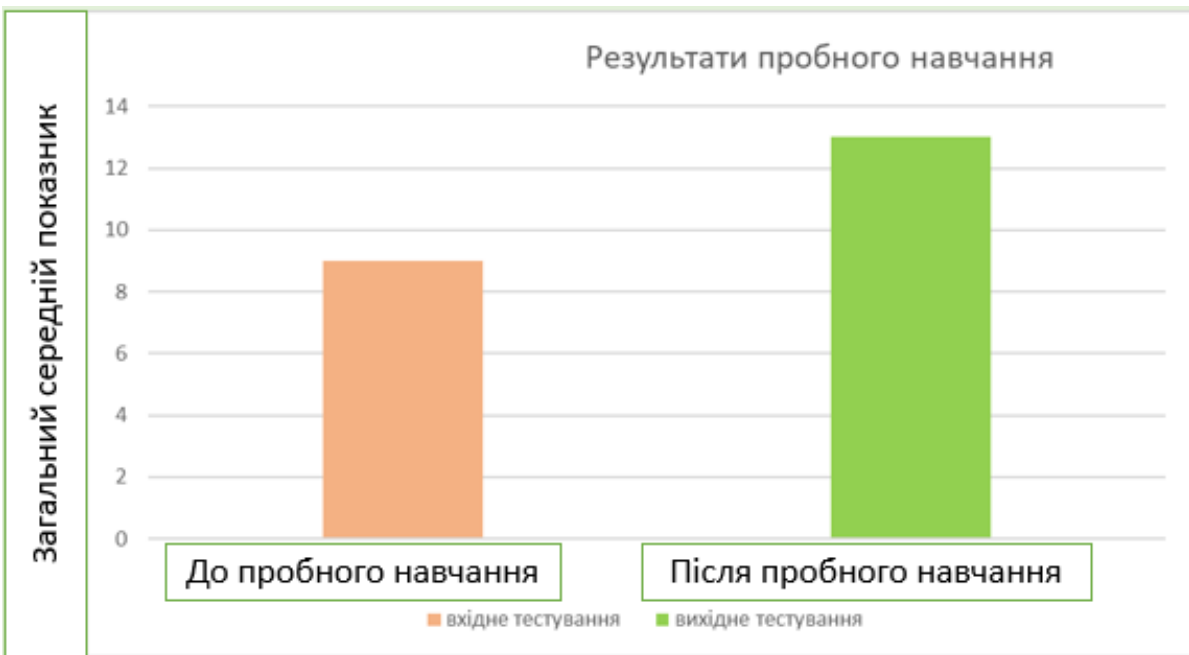
Вправа на перевірку усвідомленого використання в продуктивному мовленні обох граматичних часів Present Simple / Present Continuous.

Describe the pictures. Which chores are included in your duties? Who else in your family has duties? What are their chores?

Вправи на перевірку сформованості рецептивної навички розуміння Present Simple при читанні визначення слова, яке потрібно знайти на «буквеній решітці» і знання правопису тематичної лексики з опорою на візуалізацію.

c	t	k	p	d	u	s	t	p	a	n
r	c	r	o	e	r	p	u	z	x	w
t	v	t	l	t	x	x	d	h	f	x
b	a	c	k	e	t	j	a	o	f	d
y	c	y	b	r	o	o	m	u	f	d
y	u	u	c	g	z	p	p	f	v	g
p	u	k	s	e	a	b	r	u	s	h
t	m	m	t	n	z	a	a	s	x	l
k	d	u	s	t	r	x	g	e	w	z

Порівняння результатів вхідного та вихідного контролю

ДОДАТОК Д.**Матеріали участі у науковій конференції КНЛУ****ДОДАТОК Д.1****Титулка збірки тез конференції (1 частина)**

ДОДАТОК Д. 2

Друга сторінка збірки тез конференції

"Ad orbem per linguas. До світу через мови". Матеріали Міжнародної науково-практичної відеоконференції *"Наративи сучасної України у світовій геополітиці"*, 18–19 травня 2023 року. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2023. 784 с.

Матеріали конференції присвячено дослідженню актуальних проблем сучасного мовознавства, літературознавства, методики мовної освіти, а також педагогічних, психологічних, культурологічних та історичних аспектів розвитку освіти.

Друкуються за рішенням вченої ради
Київського національного лінгвістичного університету
(Протокол № 16 від 20 квітня 2023 року)

Матеріали друкуються в авторській редакції.

© Видавничий центр КНЛУ, 2023

ДОДАТОК Д. 3

Сторінки з тезами Левченко Н.Д.

реальних ситуаціях. Тому використання театральної педагогіки у навчанні мов може бути ефективним та цікавим методом, який допомагає студентам досягати своїх цілей в ефективному вивченні мови.

ЛІТЕРАТУРА

- Зикова, Н. А. (2017). Засоби театральної педагогіки в підготовці вчителів іноземної мови. *Науковий діалог*, 4(26).
- Зязюн, І. А. (2000). Педагогіка добра: ідеали і реалії.
- Brook, P. (1993). *The Open Door: Thoughts on Acting and Theatre*.
- Machlin, E. (1992). *Speech For The Stage*.

СТРАТЕГІЇ ОВОЛОДІННЯ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ГРАМАТИЧНОЮ КОМПЕТЕНТНІСТЮ

Левченко Н. Д.

Київський національний лінгвістичний університет

Науковий керівник: **Ніколаєва С. Ю.**

Доктор педагогічних наук, професор

Київський національний лінгвістичний університет

Актуальні реформи вітчизняної освіти і тенденції розвитку суспільства в напрямку глобалізації та євроінтеграції формує запит на компетентних учителів англійської мови як іноземної, що володіють межкультурною англійськомовною комунікативною компетентністю, однією із складових якої є граматична компетентність.

У підручнику з навчання іноземних мов і культур граматична компетентність (ГК) розглядається як "здатність людини до коректного граматичного оформлення своїх усних і писемних висловлювань та розуміння граматичного оформлення мовлення інших, яка базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок і знань та граматичної усвідомленості" (Методика навчання..., 2013, с. 95). Основними компонентами ГК виступають, таким чином, граматичні знання, граматичні навички і граматична усвідомленість. Такого визначення ГК додержуємося і ми у нашому дослідженні.

Як відомо, знання як компонент ГК поділяють на дві групи: лінгвістична (або аналітична, формальна) граматики, тобто науковий лінгвістичний опис системи правил певної мови, і педагогічна (або навчальна) граматики, яка являє собою перероблені правила лінгвістичної граматики, пристосовані для навчання мови. Оволодіння граматичними знаннями передбачає насамперед оволодіння правилами (описовими та інструкціями) іншомовної граматики, як інформацією про незнайомий або малознайомий матеріал, а також особливостями оперувати ними. Вважаємо, що такий погляд на граматичні знання має враховуватися для визначення стратегій оволодіння ГК англійської мови.

Граматичні навички поділяються методистами-науковцями на: 1) репродуктивні (навички говоріння і письма), 2) рецептивні (навички аудіювання й читання). Формування рецептивної граматичної навички передбачає виконання таких операцій: сприймання, розпізнавання, співвіднесення із значенням. Що ж до репродуктивної граматичної навички, то вона формується в результаті виконання таких операцій: вибір, оформлення за нормами мови, реалізація у мовленні (Методика навчання..., 2013, с. 234). Викладене дозволяє констатувати, що зазначені типи граматичної навички слід брати до уваги у процесі визначення стратегій оволодіння ГК.

І нарешті, граматична усвідомленість трактується науковцями як здатність людини розмірковувати над процесами формування своєї ГК, свідомо реєструвати й розпізнавати ГК в усному і писемному мовленні, їхні особливості та закономірності їхнього утворення і функціонування; знати свій "тип" мовця і "студента", аналізувати граматичну сторону свого мовлення тощо (Методика навчання..., 2013, с. 240).

Дослідження науковців дозволяють зробити висновок про можливість врахування виокремлених складових ГК для конкретизації шукомих стратегій оволодіння ГК. Отже пропонуємо таку систему стратегій оволодіння студентами ГК англійської мови:

- Стратегії оволодіння граматичними знаннями.
- Стратегії оволодіння граматичними навичками.
- Стратегії оволодіння граматичною усвідомленістю.

У свою чергу, стратегії оволодіння граматичними знаннями поділяються на: стратегії оволодіння описовими правилами і правилами інструкціями; стратегії оволодіння зразками мовлення; стратегії оволодіння граматичними моделями; стратегії оволодіння граматичними схемами; стратегії оволодіння ілюстративними таблицями, стратегії оволодіння вербальною або зображальною когнітивною метафорою.

Стратегії оволодіння граматичними навичками включають:

- Стратегії оволодіння рецептивними граматичними навичками.
- Стратегії оволодіння репродуктивними граматичними навичками.

Стратегії оволодіння рецептивними граматичними навичками розпадаються на: стратегії сприймання граматичного явища, стратегії розпізнавання граматичного явища і стратегії співвіднесення граматичного явища із значенням. Стратегії оволодіння репродуктивними граматичними навичками охоплюють: стратегії оволодіння навичками вибору граматичного явища, стратегії оволодіння навичками оформлення граматичного явища за нормами мови тощо.

Стратегії оволодіння граматичною усвідомленістю охоплюють:

- Стратегії оволодіння рефлексією до феноменів мови і мовлення.
- Стратегії оволодіння рефлексією власних процесів учіння та оволодіння складовими ГК.

Ці стратегії включають: наприклад, стратегії оволодіння здатністю розмірковувати над процесами формування своєї ГК, стратегіями оволодіння здатністю свідомо реєструвати й розпізнавати граматичні структури тощо.

ЛІТЕРАТУРА

Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика. (2013).
С. Ю. Ніколаєвої (ред.). Ленвіт.

ШКІЛЬНА ОСВІТА ДЛЯ РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТИЧНОГО ГРОМАДЯНСТВА: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Легков С. Ю.

Київський національний лінгвістичний університет

Науковий керівник: **Матвієнко О. В.**

Доктор педагогічних наук, професор

Київський національний лінгвістичний університет

Шкільна освіта є важливою складовою для формування демократичного громадянства, адже вона допомагає молодим людям розуміти свої права та обов'язки, розвивати критичне мислення та ставитися до інших людей з повагою та толерантністю. Досвід європейських країн показує, що існують різні підходи до забезпечення якісної освіти для розвитку демократичного громадянства.

Один з таких підходів – це включення в навчальну програму предметів, які стосуються прав людини, громадянської освіти та соціальної відповідальності. Наприклад, в Німеччині, зокрема, існує предмет "Громадянська освіта", який включає в себе вивчення прав та обов'язків громадян, принципів демократії та участі у виборах, а також розуміння різних культур та релігій.

Ще один підхід полягає у сприянні активній участі учнів у житті школи та громадськості. Наприклад, у Фінляндії в школах існує практика включення учнів до процесу планування та прийняття рішень щодо організації навчальної діяльності та шкільного життя. Це допомагає формувати в них навички участі у демократичних процесах та прийняття відповідальних рішень.

Також важливим елементом є підтримка розвитку критичного мислення та інформаційної грамотності. У Данії, наприклад, у школах проводяться уроки з критичного мислення, де учні вчать аналізувати та оцінювати інформацію з різних джерел та розвивати вміння робити власні висновки й аргументувати свої думки. Це допомагає їм стати критичними споживачами інформації, здатними розрізняти факти від дезінформації та фейкових новин.

Крім того, досвід європейських країн показує, що для успішного розвитку демократичного громадянства важливо створювати сприятливе середовище у школі, яке підтримує різноманітність та відкритість. Наприклад, у Нідерландах школи ставлять перед собою завдання підтримки різних культур та мов, що допомагає учням розуміти та поважати інших людей.

Нарешті, ще один важливий елемент для розвитку демократичного громадянства в школах – це підтримка різноманітності учителів та шкільного персоналу. Різні люди мають різні погляди та досвід, і це може бути корисно для учнів, які навчаються в школі. Також важливо, щоб учителі та шкільний персонал

ДОДАТОК Д. 4

Сторінка з вихідними даними збірки тез конференції

Підписано до друку 21.04. 2023 р. Формат 60x84 1/16
Папір друк. №1 Спосіб друку офсетний. Умов. друк. арк. 64,82
Умов. фарб. відб. 64,82 Обл. вид. арк. 64,71
Тираж 100. Зам. № 23 - 58

Видавничий центр КНЛУ
Свідоцтво: серія ДК № 1596 від 08.12.2003 р.

Віддруковано "Видавництво Ліра – К"
03142, м. Київ, вул. В. Стуса, 22/1
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
серія ДК № 3981

ДОДАТОК Д. 5

Сертифікат учасника наукової конференції

ДОДАТОК Е

Вимоги до рівня володіння студентами 2-го курсу граматичною компетенцією (за Задорожною І. П.)

Знання	декларативні	<ul style="list-style-type: none"> • форми і значення модальних дієслів; • форми інфінітива; • функції інфінітива в реченні; • конструкції з інфінітивом; • форми герундія; • функції герундія в реченні; • герундіальні комплекси; • форми дієприкметника; • функції дієприкметника в реченні; • конструкції з дієприкметником; • способи дієслова
	процедурні	<ul style="list-style-type: none"> • як висловити здатність, можливість, припущення, дозвіл, неймовірність, сумнів, докір, необхідність, заборону, емоційну пораду, погрозу, попередження, обіцянку, ввічливе прохання за допомогою модальних дієслів; • як виразити реальну / нереальну умови.
Навички	рецептивні	<ul style="list-style-type: none"> • розуміти усі значення модальних дієслів; • розуміти значення невербальних форм та конструкцій із ними; • розуміти значення різних форм способів дієслова.
	репродуктивні	<ul style="list-style-type: none"> • використовувати модальні дієслова для передачі різних відтінків значень; • правильно використовувати невербальні форми та конструкції з ними в різних реєстрах і ситуаціях; • адекватно використовувати способи дієслова та їхні форми.